

«STORE FRYDENBØ» FRYDENBØLIEN 13, BERGEN

Fargeundersøkelse av eksteriør

Hulda Blix

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel «Store Frydenbø» Frydenbølien 13, Bergen Fargeundersøkelse av eksteriør	Rapporttype/nummer NIKU Rapport 136/2022	Publiseringsdato 02.12.2022
	Prosjektnummer 1022351	Sider 40
	Avdeling Konservering	Tilgjengelighet Åpen
Forfatter(e) Hulda Blix	ISSN 2703-7797 ISBN 978-82-8101-283-7	Oppdragstidspunkt / periode utført Mai – november 2022
Forsidebilde Avdekket sjablondekor over vinduer i 2. etasje på glassverandaens eksteriør. Foto: NIKU, 2022.		

Prosjektleder Hulda Blix
Prosjektmedarbeider(e) Lars Jacob Hvinden-Haug
Kvalitetssikrer Kjersti Marie Ellewsen

Oppdragsgiver / finansiert av Christine Forsmo og Bjørn-Helge Bolstad
--

Sammendrag På oppdrag av eierne av Frydenbølien 13 i Bergen har NIKU gjennomført en fargeundersøkelse av eksteriør og deler av glassverandaens interiør. Formålet med undersøkelsen var å kartlegge og dokumentere husets fargesetting fra oppføringen til i dag. Oppdraget er utført av konservator NKF-N Hulda Blix. Arkivundersøkelser er gjort av dr. ing., sivilarkitekt MNAL Lars Jacob Hvinden-Haug. Takelementer og veggpanel har hatt samme farge i alle perioder: hvit eller brukket hvit. Dette gjelder også hjørnebordene, profilert etasjeskiller og vannbord. Vinduene (både gerikt, karm og rammer) har også hovedsakelig hatt samme farge som resten av bygningen. Den pussede grunnmuren har opprinnelig vært malt med kalkmaling. Etter dette er den malt mørk i flere perioder, deretter lys og nå grå. Farger på både grunnmuren og den pussede gerikten har ikke vært mulig å knytte sikkert til spesifikke perioder. De udaterte lagene er i mørke nyanser. Kjellerdøren har blitt malt flere ganger enn resten av huset. Fargen på døren har derfor variert samtidig som farge på panel og vinduer har vært den samme. Alle lagene har derfor ikke blitt knyttet til spesifikke perioder. De udaterte lagene er i mørke nyanser. Glassverandaen har vært malt som veggpanelet i alle perioder. I de to første periodene var det sort, sjablongmalt dekor i feltene over de store vinduene. Dette har vært en illusjon av løvsagornamentikk, tilsvarende den i mønet på glassverandaen. I de to første periodene er det også malt med en mørkere gråblå på detaljer på glassverandaen. Den mørke nyansen er malt på avfasing på de skråstilte bjelkene rundt løvsagornamentene, på oversiden av og på den avrundede tverrgående bjelken, på halvstaffprofilen, på halvstaffprofilen mellom konsollene, på oversiden av konsollene og på nedre, avrundede del av konsollene. Fremhevingen er ikke funnet på tilsvarende konsoller og avfasinger lenger ned på glassverandaens eksteriør. Dette bør undersøkes ytterligere hvis fargesettingen skal tilbakeføres. Den mørke nyansen er også funnet på vindusgeriktene til de store vinduene i begge etasjer, hvor den mørke nyansen er malt på øvre avfasing og oversiden av de buede geriktene. Resultatet er fremstilt i periodeskjema.
Abstract

Emneord Fargeundersøkelse, eksteriør, Store Frydenbø, 1880, sjablondekor
Keywords Architectural paint research, APR, AFR, exterior, Store Frydenbø, 1880, stencil decor

Avdelingsleder
 Kjersti Marie Ellewsen

Innholdsfortegnelse

1	Bakgrunn og formål	7
2	Frydenbølien 13.....	10
3	Kort bygningshistorie	10
3.1	Eldre fotografier	11
3.2	Eldre tegninger	14
4	Undersøkelsens omfang.....	15
5	Metode.....	16
5.1	Avdekkinger	16
5.2	Tverrsnitt.....	16
5.3	Registrering av fargekoder	16
5.4	Vurdering av bindemiddel og pigmenter.....	16
5.5	Periodeskjema	16
6	Resultat.....	17
6.1	Takelementer.....	17
6.2	Veggpanel.....	18
6.3	Vinduer	20
6.3.1	Vindusgerikt	20
6.3.2	Vindusramme.....	21
6.4	Grunnmur.....	22
6.5	Kjellerdør	23
6.5.1	Slettpusset gerikt	23
6.5.2	Dørblad	25
6.6	Kjellervindu	27
6.7	Glassveranda eksteriør	28
6.7.1	Mønet.....	28
6.7.2	Felt over vinduene	30
6.7.3	Avdekket dekor	32
6.7.4	Vindusgerikt	33
6.7.5	Vindussprosser	34
6.7.6	Felt under vinduene i 1. etasje	35
6.7.7	Stolper under glassverandaen.....	36
6.8	Glassveranda interiør	37
6.8.1	Veggpanel.....	37
6.8.2	Vindusramme.....	38
7	Oppsummering	39
8	Periodeskjema	40

Vedlegg 1. Avtegnnet sjablondekor. 1:1.

Vedlegg 2. *Riksantikvaren. 2020. Informasjonsark 3.9.15. Maling av eksteriør på verneverdige bygninger.*

1 Bakgrunn og formål

På oppdrag av eierne av Frydenbølien 13 i Bergen har NIKU gjennomført en fargeundersøkelse av eksteriør og deler av glassverandaens interiør. Formålet med undersøkelsen var å kartlegge og dokumentere husets fargesetting fra oppføringen til i dag.

Feltarbeid ble utført i uke 18 i 2022 av konservator NKF-N Hulda Blix. På bakgrunn av at det ble funnet malt dekor, ble det i tillegg gjennomført feltarbeid 23.08.2022, for å avdekke denne. Dette ga også mulighet til å kode avdekkede farger som ble avdekket i uke 18 på nytt, etter nesten fire måneders blekingstid. Oppdragsgiver stilte med stillas på to av fasadene, i hele bygningens høyde.

Arkivundersøkelser er gjennomført av dr. ing., sivilarkitekt MNAL Lars Jacob Hvinden-Haug. Formålet var å datere oppføringen av bygningen.

Figur 1 Frydenbølien 13. Kartet er orientert nord-sør. Undersøkelsen er utført på fasadene som vender mot nordøst og mot sørøst. I rapporten blir himmelretningene forenklet, så dette benevnes som bygningens nord- og østfasade. Kilde: norgeskart.no.

Figur 2 Frydenbølien 13. Nordøstre fasade. Foto: NIKU, 2021.

Figur 3 Frydenbølien 13. Sørøstre fasade. Foto: NIKU, 2021.

2 Frydenbølien 13

Frydenbølien 13A og B (Gnr.157/Bnr.19) ligger i bydelen Laksevåg i Bergen. Bygningen er en stor, frittstående enebolig i sveitserstil, som skiller seg ut fra den senere 1900-talls bebyggelsen i området. Bygningen har halvannen etasje, samt kjeller og loft. Den er orientert med gavlfasadene mot nordvest og sørøst. På østfasaden, mot Puddefjorden og Bergen sentrum, har bygningen en glassveranda i to fulle etasjer.

Taket er tekket med fasettskifer og synlige sperrebjelker og åser er utskåret. Under mønet på glassverandaen og på gavlene er det rike løvsagornamenter. Nedre del av mønekrysset på sørøstsiden er nyere. I overgangen mellom takutstikk og veggflate på gavlveggene er det lagt et utskåret bord. Kledningen er av liggende staffpanel. Etagenskilleren er utformet med avrundet tannlist i underkant av et smalt vannbord. Hjørnekassene er avfasede. Den høye grunnmuren er pusset og malt sprutpuss, med detaljeringer i slett puss rundt kjellervinduer og kjellerdør. Hjørnene har slettpussede kvadere. Mot vest er grunnmuren utbedret med støpt betong.

Vinduene er krysspostvinduer med profilerte gerikter, med utskjæringer i underkant av sålbenken. Vindusoverstykkene har kryssformede utskjæringer. I 2. etasje er det i tillegg mindre tofags vinduer i langfasaden, smale ettfags vinduer i kortfasaden og ulike vinduer i kjelleren. Vinduene i glassverandaen er buede i overkant og har svært store glassflater. I 1. etasje mot sør er vinduene nyere og belistningen uprofilert. På taket mot sør er det et lite takoppløft med vindu.

Bygningen har tre innganger. Hovedinngangen er fra sørøst, mens sideinngangen er fra sørvest. Disse har støpte trapper og smijernsrekkverk. Dørene er nyere. Kjellerinngangen er under glassverandaen i nord. Denne døren er eldre.

Huset er i dag malt helhvitt, med dører malt i mørkt grønt. Ifølge eier ble huset sist malt i 2015.

3 Kort bygningshistorie

På 17- og 1800-tallet var det en rekke lystgårder på vestsiden av Puddefjorden. Frydenbø var en lystgård skilt ut fra Damsgård i 1796. Gården ble etablert av kjøpmann og stadskaptein i Bergen Jan Bøe, derav navnet. I en periode ble gården kalt Sorgenfri. Den opprinnelige hovedbygningen lå på gårdsnummer 157 bruksnummer 1 og ble revet i 1962.¹

Det nåværende tomten Frydenbølien 13 A/B er del av en eiendom som ble fraskilt hovedbølet i 1849 med bruksnummer 2. Eiendommen ble drevet sammen med Karensfryd, naboeiendommen. Hovedbygningen i Frydenbølien ble imidlertid først oppført i 1880 av skreddermester Githe Torgersen Mønster (1838-1910) som også eide Karensfryd. Det var opprinnelig en leilighet i hver etasje. Hans datter Anna Henrichsen f. Mønster fikk kjøpe begge eiendommer av ham under vilkår av at de skulle forbli hennes særeie. Hun solgte i 1916 til Kjesland & Hansen som samme år fraskilte «Store Frydenbø», som huset nå ble kalt, til ingeniør Karl Gleditsch. Gleditsch eide stedet til 1942. Eiendommen er tidligere også blitt kalt Gleditschgården. Nåværende eier overtok i 2019.

Inskripsjonen «Malt av A. Johannesen 1893» er funnet øverst i tømmeret på glassverandaen, men det er ikke funnet informasjon om hvem dette er.

¹ Byantikvaren i Bergen kommune 2014: 17

3.1 Eldre fotografier

Figur 4 Frydenbølien 13 i 1890. Lys farge på panel og vinduer, mørk farge på dør. Utsnitt fra større foto. Fotograf: Knut Knutsen. Eier: Universitetsbiblioteket i Bergen. Kilde: [ubb-kk-2127-1612](#)

Figur 5 Frydenbølien 13 i 1924. Lys farge på panel og vinduer, mørk farge på dør og grunnmur. Utsnitt fra større foto. Fotograf: Ralph L. Wilson. Eier: Universitetsbiblioteket i Bergen. Kilde: [ubb-wil-a-193](#)

Figur 6 Frydenbølien 13 i ca. 1950. Lys farge på panel og vinduer. Mørk grunnmur. Fotograf: ukjent. Kilde: Tilsendt av eier.

Figur 7 Frydenbølien 13 i ca. 1950. Også datert til ca. 1946/47. Antakelig tatt samme dag som foto i figur 6. Lys farge på panel og vinduer. Mørk farge på dør. Grunnmur relativt lys. Fotograf: ukjent. Kilde: Tilsendt av eier.

Familiekos

Vi har nok definitivt sagt farvel til sommeren for denne gang, men falt for fristelsen til å vise dette herlige sommerbildet som Morten Netteland har delt på sønen «Mitt og Ditt» på nettstedet Origo. Han forteller om bildet:

17.Mai 1971/72 på [Store Frydenbø](#), til venstre i bildet kusinene:Hilde-Kari og Monika,og tante Mossen/Hedvig Guttormsen,på vei opp til farmor. Fotograf:Svein M.Netteland.

Figur 8 Frydenbølien 13 i 1971/72. Hvitt panel og vinduer. Rød dør. Relativt lys grunnmur.

Fotograf: Svein M. Netteland. Publisert i Bergensavisen 23.09.12. Kilde:

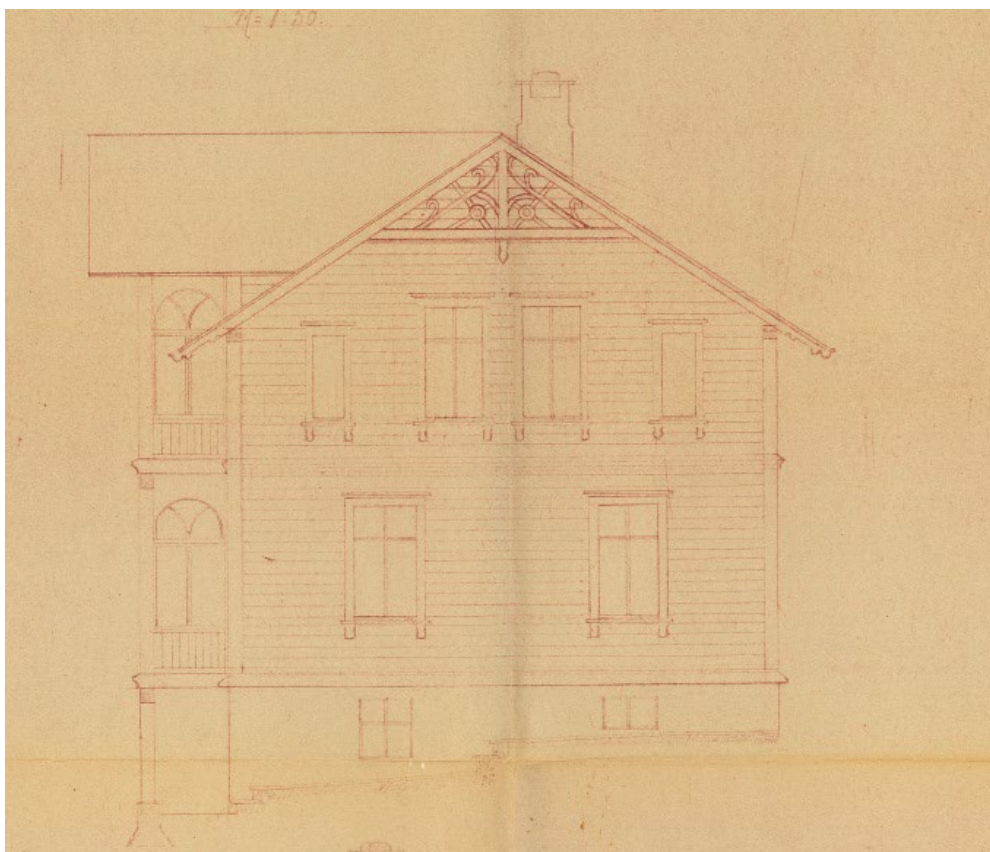
[https://www.nb.no/items/32e06cd91c4814a5c20d0df6dd2a4ac7?page=27&searchText="store+frydenbø](https://www.nb.no/items/32e06cd91c4814a5c20d0df6dd2a4ac7?page=27&searchText=)

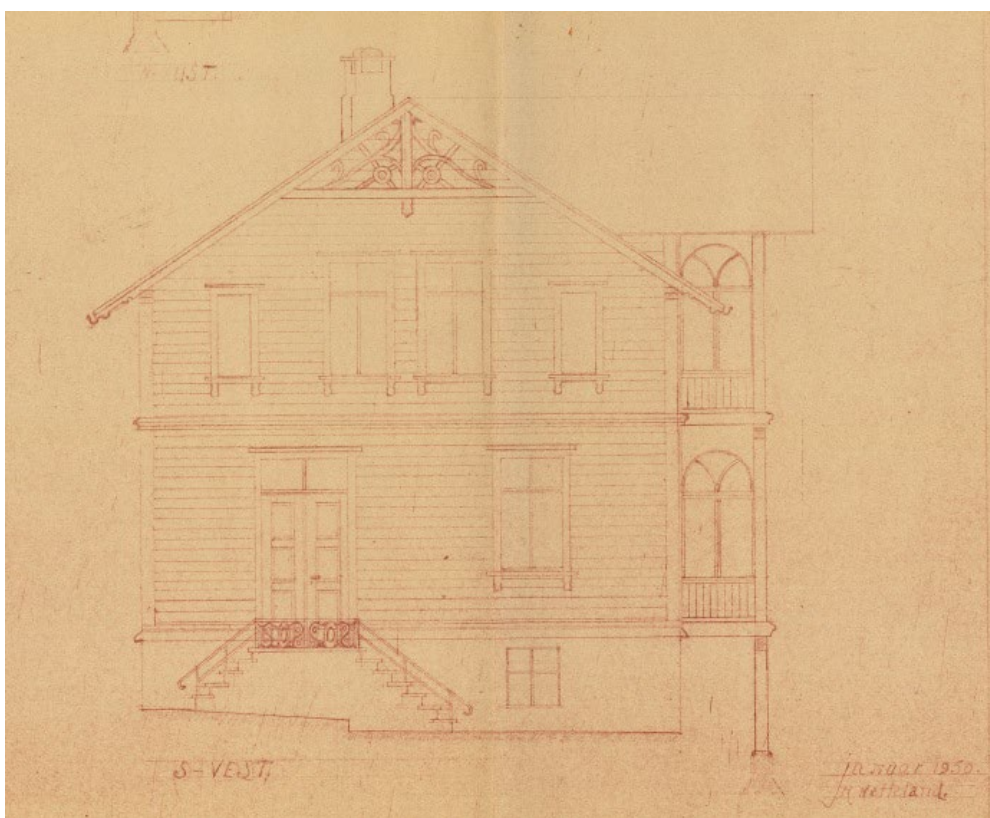
Figur 9 Frydenbølien 13 i 1960-80. Utsnitt fra større foto. Fotograf: ukjent. Eier: Nasjonalbiblioteket.

Kilde: https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digifoto_20171025_00005_NB_MIT_23_018

3.2 Eldre tegninger

Figur 10 Frydenbølien 13 i 1950. Tegning av fasade mot nordvest. Kilde: Tilsendt av eier.

Figur 11 Frydenbølien 13 i 1950. Tegning av fasade mot sørøst. Kilde: Tilsendt av eier.

4 Undersøkelsens omfang

Undersøkelsen er utført på fasadene som vender mot nordøst (med glassveranda mot Puddefjorden) og mot sørøst. I rapporten blir himmelretningene forenklet, så dette benevnes som bygningens nord- og østfasade. Undersøkte elementer er:

- **Takelementer.** Østvendte fasade. Kontrollsjekket mot avdekning på veggpanel. Materialprøve tatt på takåsen lengst mot nord.
- **Veggpanel.** Østvendte fasade. Avdekning gjort mellom de to nordligste vinduene i 2. etasje. Materialprøve tatt samme sted.
- **Grunnmur.** Lagvis avdekning gjort på slettpusset dørgerikt til kjellerdøren mot nord. Kontrollsjekket på sprutpusset grunnmur og kvaderpuss på østfasaden. Materialprøve tatt på sprutpusset grunnmur mot øst.
- **Vindusgerikt.** Østvendte fasade. Avdekninger gjort på det nordligste av de to store vinduene i 2. etasje. Materialprøve tatt samme sted.
- **Vindusramme.** Østvendte fasade. Avdekninger gjort på det sørligste av de to store vinduene i 2. etasje. Materialprøve tatt samme sted.
- **Inngangsdør.** Østvendte fasade. Kontrollsjekket mot avdekning på kjellerdør.
- **Kjellerdør.** Nordvendte fasade, under glassverandaen. Slettpusset gerikt og dørbord. Kontrollsjekket dørramme.
- **Kjellervindu.** Nordvendte fasade. Vindu lengst mot vest. Avdekning ikke mulig. Materialprøve tatt på vindusrammen.
- **Eksteriør på glassverandaen.** Avdekking over og på vindu lengst mot øst i 2. etasje. Materialprøve tatt samme sted. Kontrollsjekket på mønet og profilerte detaljer på glassverandaen.
- **Stolpe under glassverandaen.** Avdekkingen er gjort på stolpen lengst mot vest. Ikke mulig å hente ut god materialprøve.
- **Innvendige panel i glassverandaen.** Avdekkingen er gjort i 2. etasje, på vegg mot vest. Materialprøve tatt samme sted.
- **Innvendige vinduer i glassverandaen.** Avdekkingen er gjort i 2. etasje, på det nordligste av de store vinduene mot øst.

5 Metode

5.1 Avdekkinger

Lagvise avdekkinger (fargetrapper) og avdekkinger av spesifikke fargelag ble utført på utvalgte arkitekturelementer. Dette ble gjort mekanisk med skalpell og kjemisk med malingsfjerner. Laget som tolkes som første synlige malingslag (ikke grunning) markeres med L1, neste L2 osv. Disse er veiledende og vil kunne endres etter man har undersøkt tverrsnitt av malingslagene. Videre ble det gjort stikkprøver på ytterligere overflater for å se om resultatet stemte med tilsvarende bygningselementer.

Sjablondekoren på glassverandaen ble avdekket mekanisk med skalpell.

5.2 Tverrsnitt

Det ble tatt ut materialprøver for mikroskopiundersøkelse ved NIKUs konserveringsavdeling i Oslo. Fremstilling av tverrsnitt gjør det mulig å se eksakt antall malingslag på en gitt flate, dersom disse er intakte, og gir utfyllende informasjon til avdekkinger. Med UV-lys kan man hente ut ytterligere informasjon om malingslagenes oppbygging, samt identifisere enkelte pigmenter. Tverrsnitt er undersøkt i mikroskop ved NIKUs laboratorium. Materialprøver er støpt inn i syntetisk kunstharpiks (Technovit 2000 LC) og slipt vinkelrett. Prøvene er undersøkt med lysmikroskop (NIKON Eclipse Ci-Pol) med 50x, 125x, 250x og 500x forstørrelse i både normallys og ultrafiolett lys (UV-filter EX 330-380nm, DM 400, BA 435). Digitale fotografier av prøvene er lagret i TIFF-filformat. Materialprøvene oppbevares hos NIKU.

5.3 Registrering av fargekoder

Fargeregistrering ble gjort med NCS (Natural Color System® Index 1950), som er et internasjonalt system for beskrivelse av farge. Det er bare avdekkede farger som er kodet, og det er ikke mulig å kode en farge ut fra tverrsnitt. Ikke alle farger er kodet.

Fargekodene skal i de fleste tilfellene oppfattes som veiledende, både fordi malingen ofte forandres over tid og fordi det sjeldent er mulig å finne én NCS-kode som fullstendig samsvarer med den avdekkede fargen. Det må tas høyde for at de avdekkete malingene gjerne er skitne, avblekete og nedslitte, og at fargene derfor kan se annerledes ut enn da malingen ble påført. Oljen i oljebaserte malinger gulner når den ikke utsettes for lys. Det betyr at de fargene som avdekkes vanligvis er for varme eller gule i forhold til hvordan de opprinnelig har vært. Konservatorer tar hensyn til pigmentenes og bindemidlenes endringer når fargene kodes. Dersom den avdekkede fargen ligger mellom to fargekoder, angis dette med en skråstrek (/) mellom kodene.

Kodene ble kodet etter ca. fire måneders bleketid.

5.4 Vurdering av bindemiddel og pigmenter

Bindemiddel og pigmenter i malingslagene er vurdert visuelt i avdekkinger og tverrsnitt.

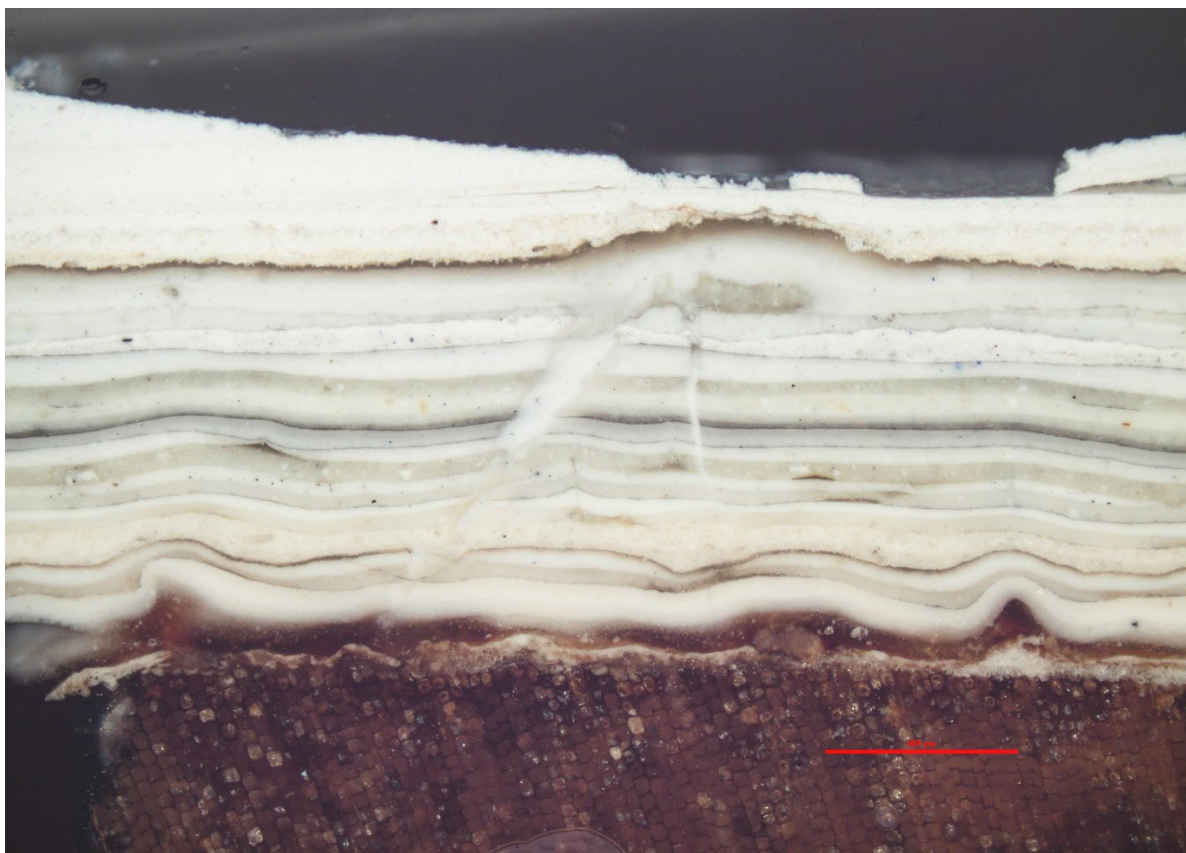
5.5 Perodeskjema

Basert på avdekking, tverrsnitt og arkivundersøkelser har fargesettingen av de undersøkte arkitekturelementene blitt ført inn i skjema, hvor man får et samlet overblikk over bygningens fargesetting i enkelte perioder. Her er også NCS-koder oppført og illustrert. Merk at fargegjengivelse på skjerm og utskrift kan være misvisende, og illustrasjonene må ikke brukes som referanse ved blanding av farge.

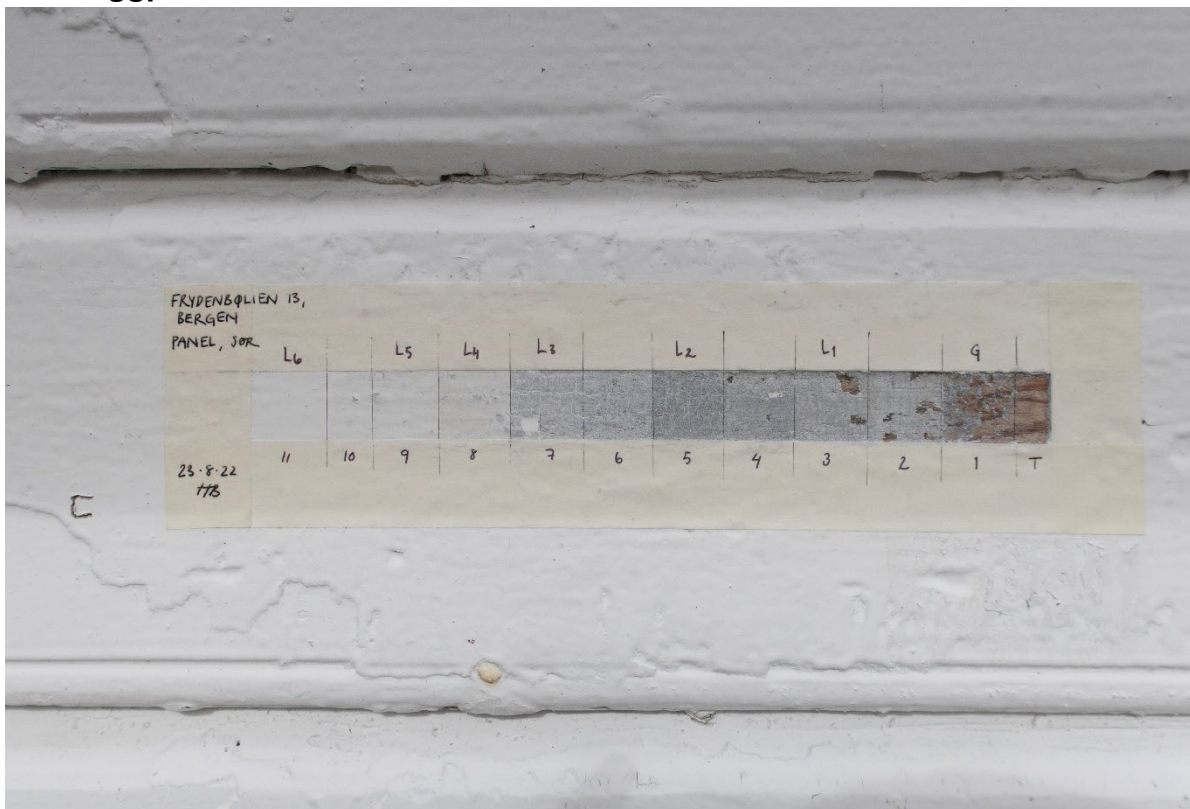
6 Resultat

6.1 Takelementer

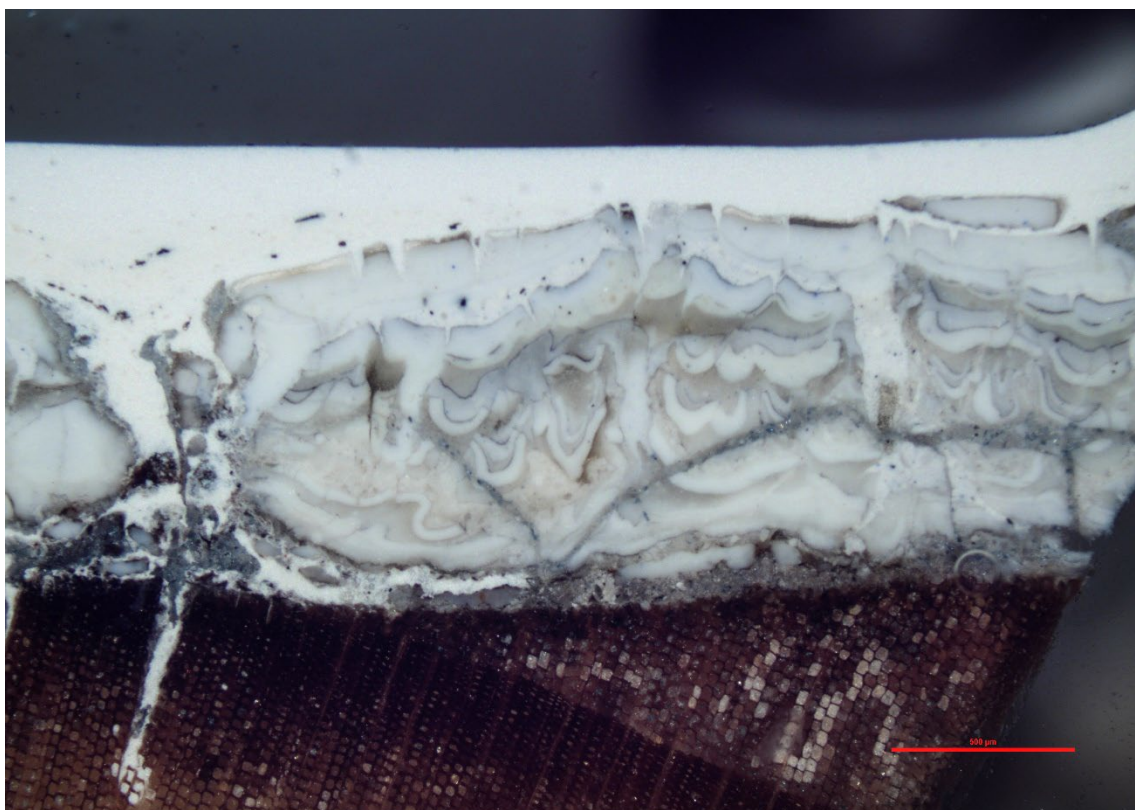
Figur 12 Tverrsnitt av alle malingslag på takåsen mot nord. Alle malingslagene er hvite eller brukket hvite, med lavt innhold av andre pigmenter. Foto: NIKU, 2022.

6.2 Veggpanel

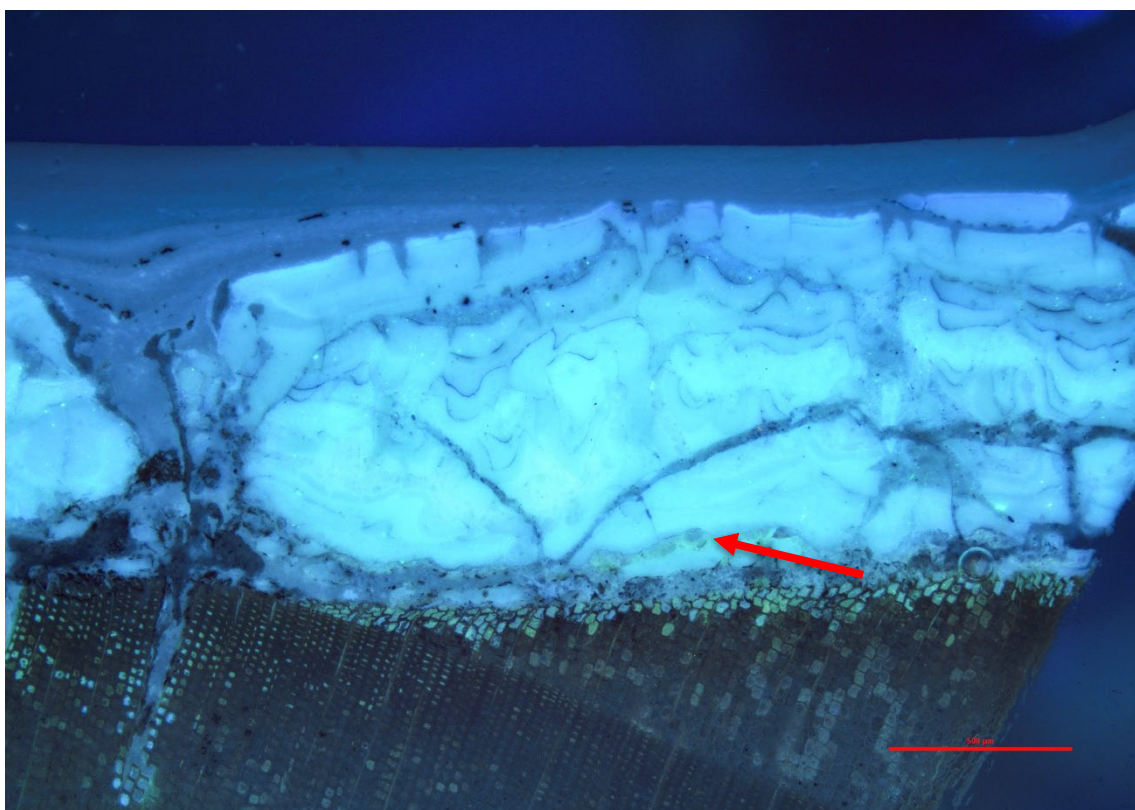

Figur 13 Lagvis avdekning på veggpanel. De tidligste lagene er fortsatt svakt grå etter bleking over flere måneder. Foto: NIKU, 2022.

Nr	Lag	Farge	NCS S	Materiale	Merknader
11	L6	Hvit	0300-N	-	Nåværende overflate
10		Hvit	0300-N	-	Grunning
9	L5	Hvit	0300-N	-	Svertesopp i overflaten.
8	L4	Hvit	0500-N	-	Svertesopp i overflaten.
7	L3	Lys grå	1505-R80B	Linolje	Krakerert.
6		Lys grå	1505-R80B	Linolje	Grunning
5	L2	Grå	2002-B	Linolje	Misfarget. Justert kode.
4		Grå	2002-B	Linolje	Grunning.
3	L1	Lys grå	1005-R80B	Linolje	Misfarget / lag 4 har trukket inn i laget under. Justert kode.
2		Lys grå	1005-R80B	Linolje	Mager/tørr.
1		Grå	4500-N	Linolje	Grunning
0		Lyst		Tre	

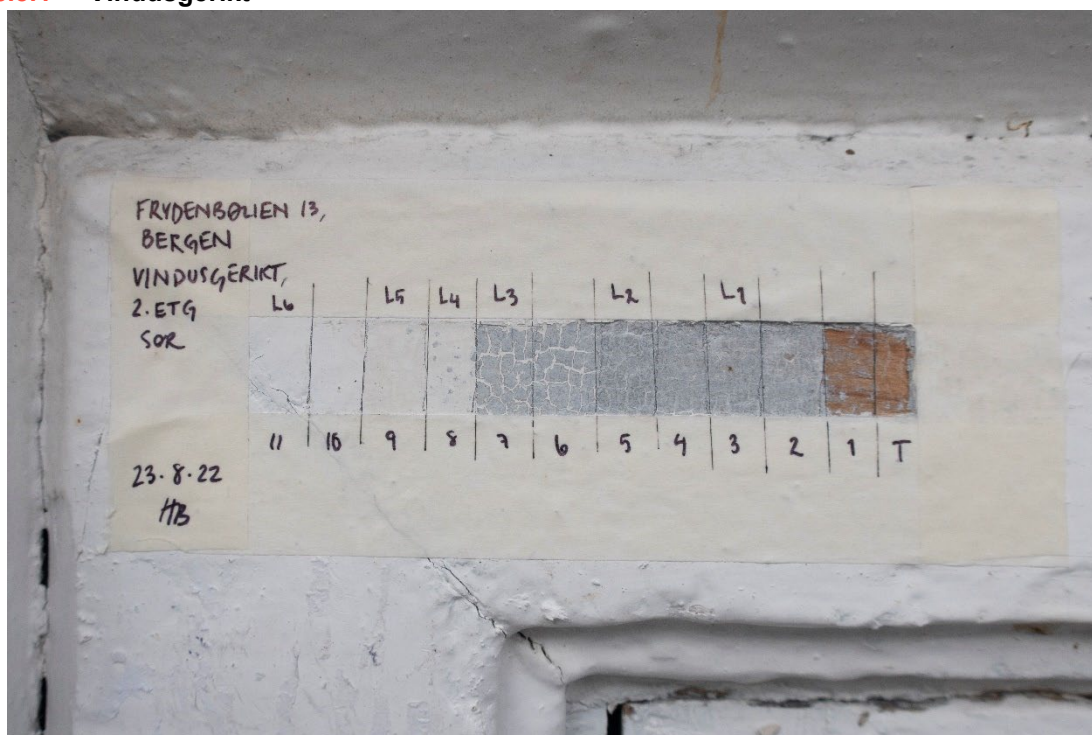
Figur 14 Tverrsnitt av alle malingslag på veggpanel. Tverrsnittet viser at malingslagene har vært svært slitt da siste, hvite malingslag ble påført. Dette laget trakk inn i sprekker i malingen og i treet. Alle de første malingslagene har lavt innhold av mørke pigmenter og har vært lysere enn de ser ut som i avdekningen. Foto: NIKU, 2022.

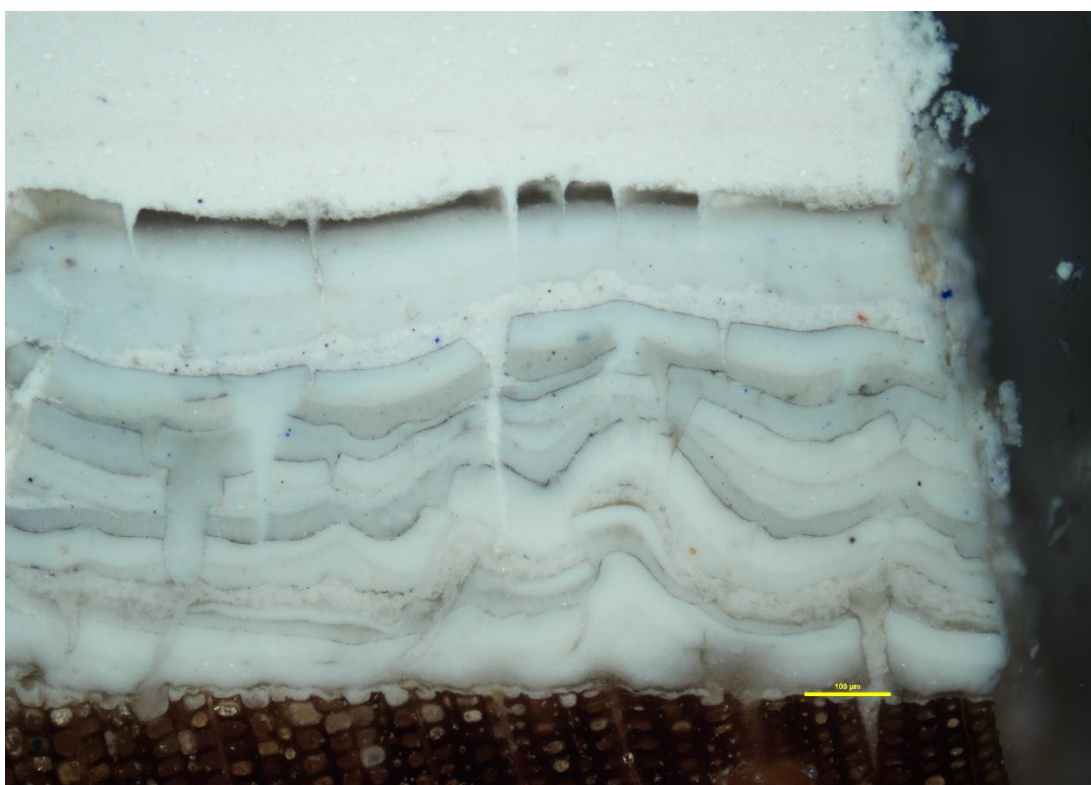
Figur 15 Tverrsnitt av alle malingslag på veggpanel, fotografert med UV-belysning. Ett av de tidligste lagenes fluorescering i UV er karakteristisk for maling med innhold av blypigmenter (se rød pil). Foto: NIKU, 2022.

6.3 Vinduer

6.3.1 Vindusgerikt

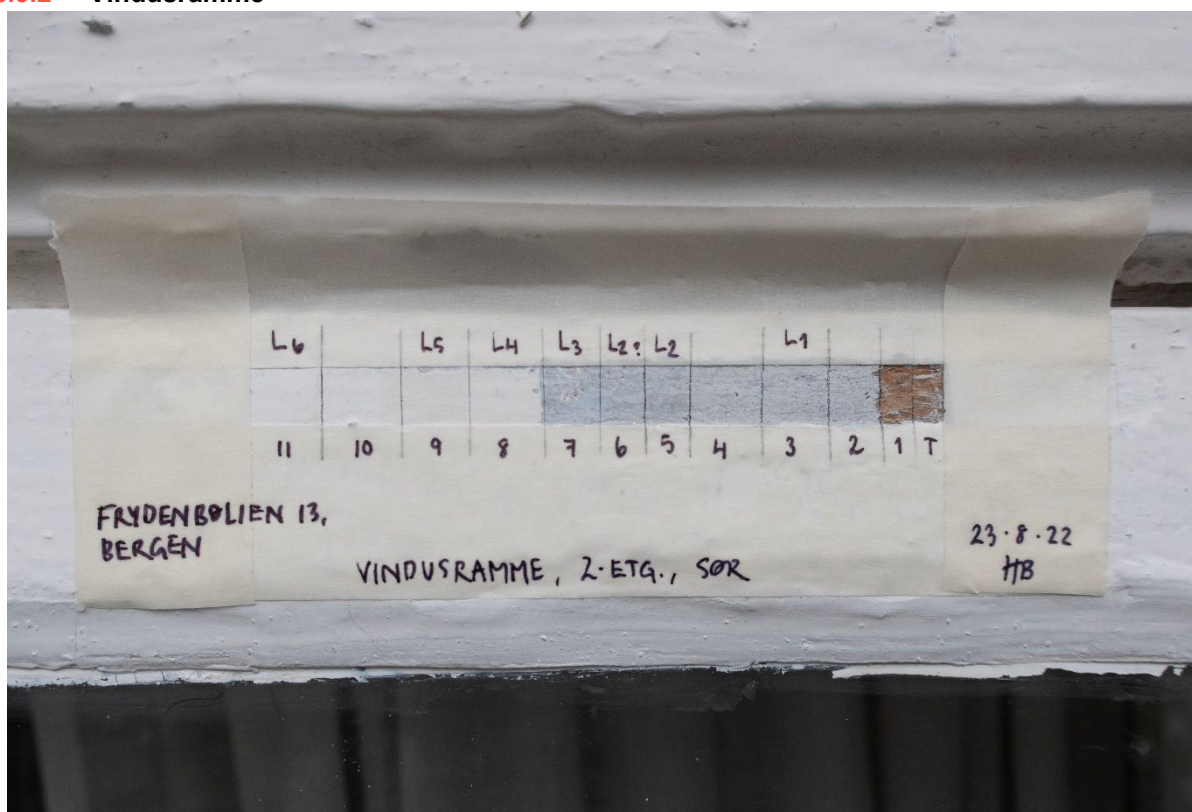

Figur 16 Lagvis avdekning på vindusgerikt. Foto: NIKU, 2022.

Figur 17 Tverrsnitt av de nedre malingslagene på vindusgerikten. Flere lag enn i avdekningen. Foto: NIKU, 2022.

6.3.2 Vindusramme

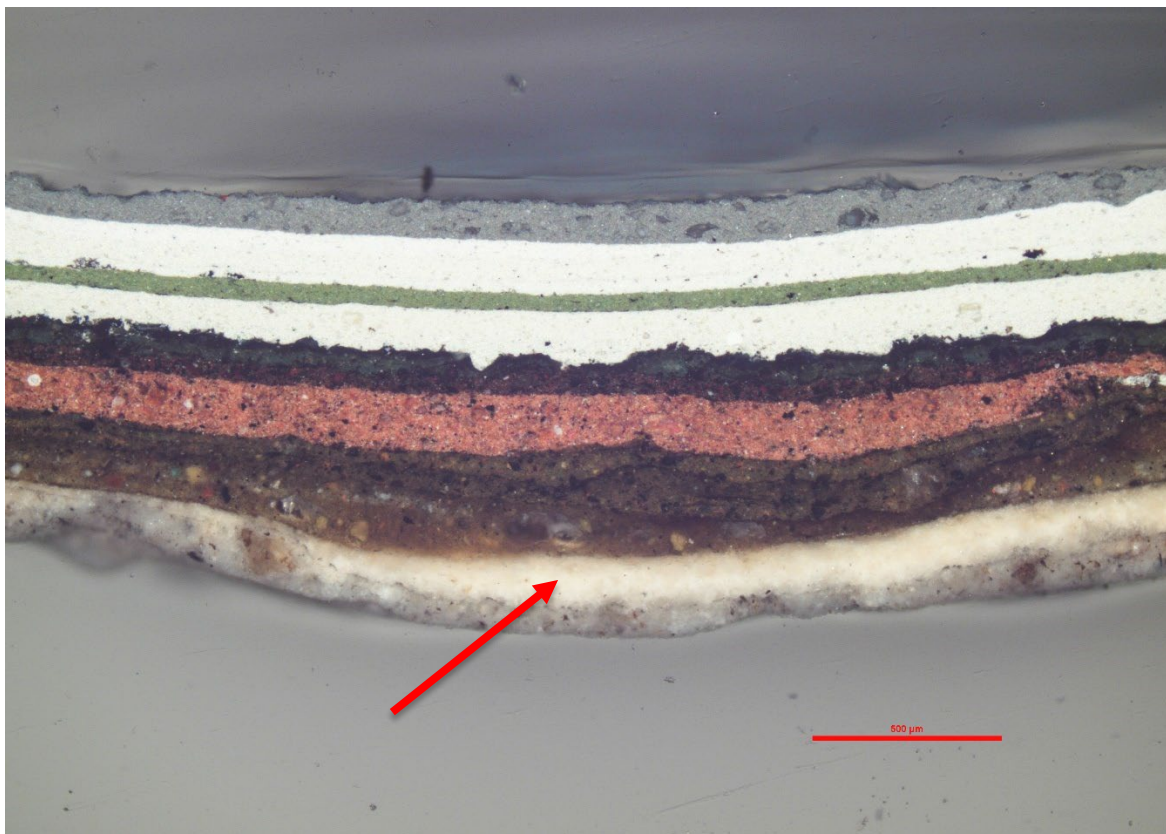

Figur 18 Lagvis avdekning på vindusramme. Samme lag som på gerikten. Foto: NIKU, 2022.

Nr	Lag	Farge	NCS S	Materiale	Merknader
11	L6	Hvit	0300-N	-	Nåværende overflate
10		Hvit	0300-N	-	Grunning
9	L5	Svak rosa	0502-R	-	
8	L4	Hvit	0500-N	-	
7	L3	Lys blå	1515-R80B	Linolje	
6		Lys grå	1505-R80B	Linolje	Grunning
5	L2	Grå	2002-B	Linolje	Misfarget. Justert kode.
4		Grå	2002-B	Linolje	Grunning.
3	L1	Lys grå	1005-R80B	Linolje	Justert kode.
2		Lys grå	1005-R80B	Linolje	Mager/tørr.
1		Grå	4500-N	Linolje	Grunning
0		Lyst		Tre	

6.4 Grunnmur

Det har ikke vært mulig å gjøre en lagvis avdekking på sprutpussede overflater og avdekking ble derfor gjort på den slettpusete dørgerikt til kjellerdøren (se avsnitt 6.5.1). Resultatet er sammenliknet med tverrsnitt av malingslagene på sprutpussen (figur 19). Fargene er kodet på områder på grunnmuren hvor malingen har skallet av på østvendt fasade.

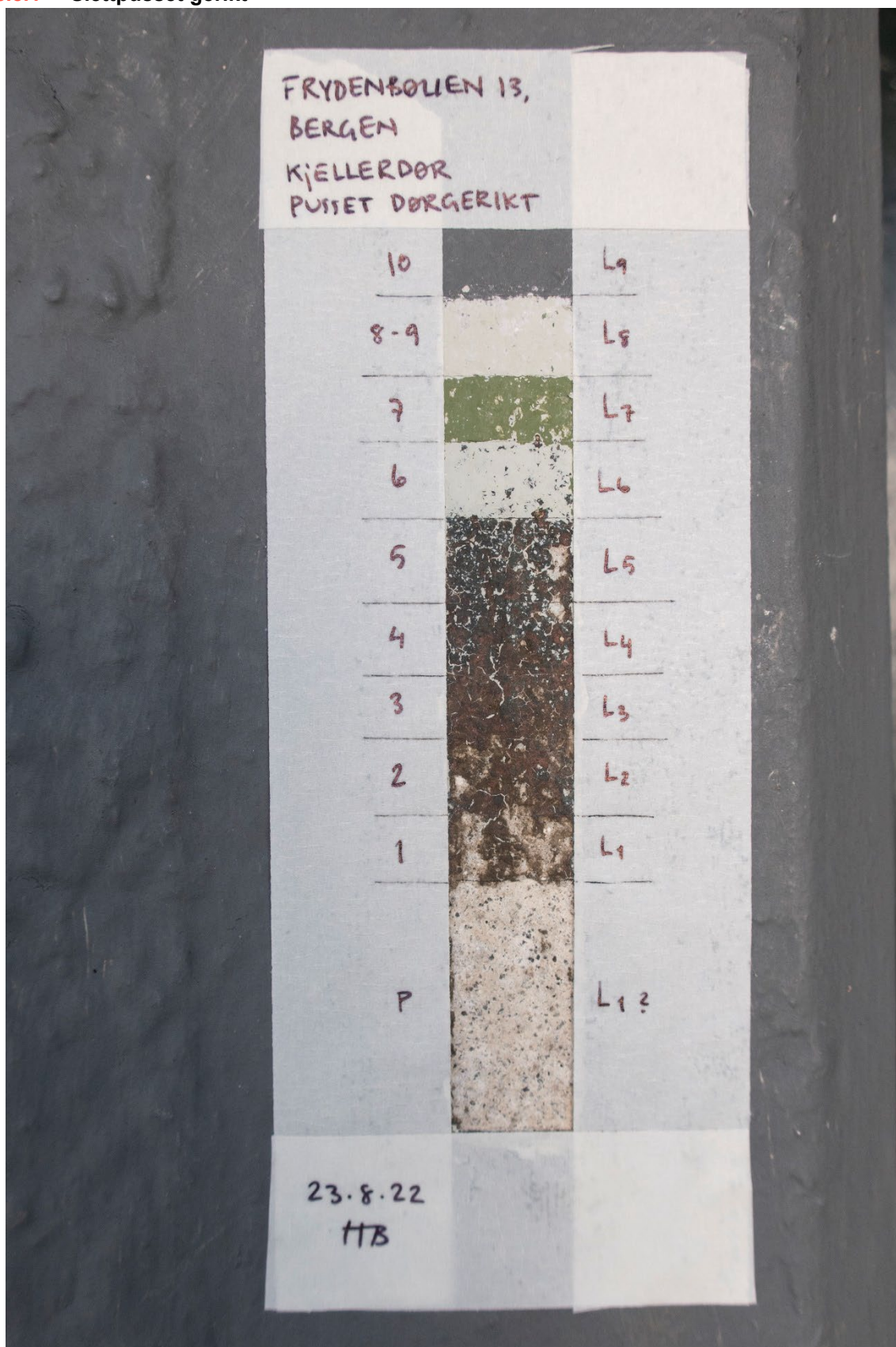

Figur 19 Tverrsnitt av alle malingslag på den sprutpussede grunnmuren. I bunnen ser man en lys kalkmaling. Foto: NIKU, 2022.

Nr	Lag	Farge	NCS S	Materiale	Merknader
12	L9	Mørk grå	5500-N	-	Nåværende overflate
11	L8	Gulhvit	1502-Y	-	
10		Hvit	-	-	Ikke avdekket. Trolig grunning.
9	L7	Grønn	4030-G30Y	-	
8	L6	Lys grønn	1002-G	-	Kan være misfarget av L7.
7	L5?	Blå	6030-R90B	-	Vanskelig å kode. Kan være en nedbrutt versjon av L6 på dørgerikten til kjellerdøra.
6	L5?	Mørk brun	8502-G	-	Tynn.
5	L4	Rødbrun	5030-Y70R	Linolje	
4	L3	Brun	6010-Y10R/ 6020-Y10R	Linolje	Misfarget og vanskelig å kode. Mulig to lag.
3	L2	Mørk brun	8010-G90Y	Linolje	
2				Oljeseis	Grunningslag mellom puss og linoljemaling.
1	L1	Lys	-	Kalkmaling	Ser rødlig ut i avdekkingen. Dette er trolig fordi fargen i neste lag har smittet ned i dette.
0				Kalkpuss	

6.5 Kjellerdør

6.5.1 Slettpusset gerikt

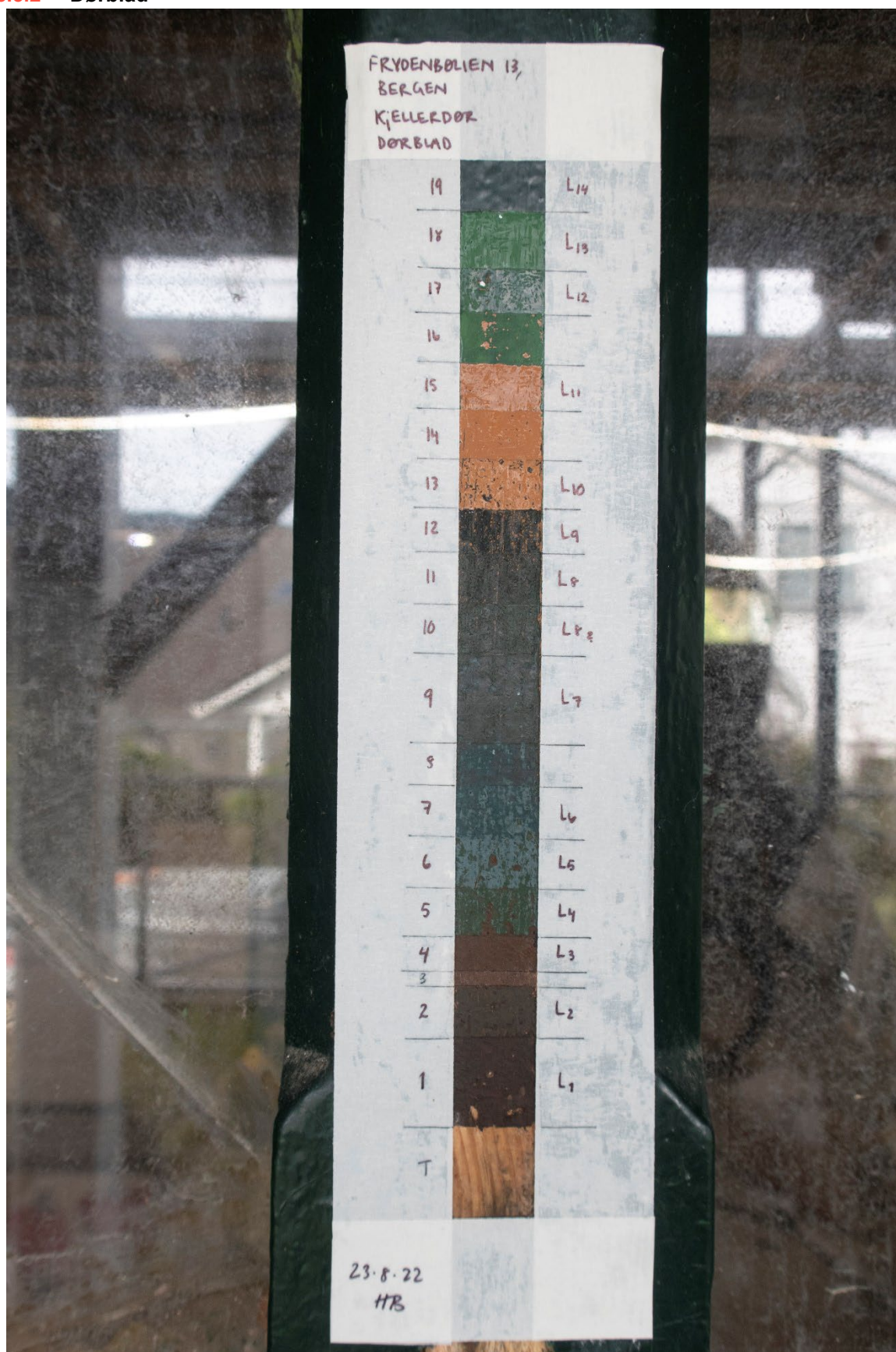

Figur 20 Lagvis avdekning på murt gerikt på kjellerdøren. Foto: NIKU, 2022.

Nr	Lag	Farge	NCS S	Materiale	Merknader
12	L10	Mørk grå	5500-N	-	Nåværende overflate
11	L9	Gulhvit	1502-Y	-	
10		Hvit		-	Ikke avdekket. Trolig grunning.
9	L8	Grønn	4030-G30Y	-	
8	L7	Lys grønn	1002-G	-	Kan være misfarget av L8.
7	L6	Mørk grønn	8502-G	-	Nesten sort
6	L5	Mørk brun		-	Svært nedbrutt og ikke kodet.
5	L4	Rødbrun	7020-Y50R	Linolje	Likner L3 på dør
4	L3	Mørk brun	8005-Y	Linolje	Flere, tynne lag.
3	L2	Mørk grønn	8010-G90Y	Linolje	
2				Oljeseis	Grunningslag mellom puss og linoljemaling.
1	L1	Lys	-	Kalkmaling	Tydelige kalkhvitestrøk på østvendte fasade. Ser rødlig ut i avdekkingen. Dette er trolig fordi fargen i neste lag har smittet ned i dette.
0				Kalkpuss	

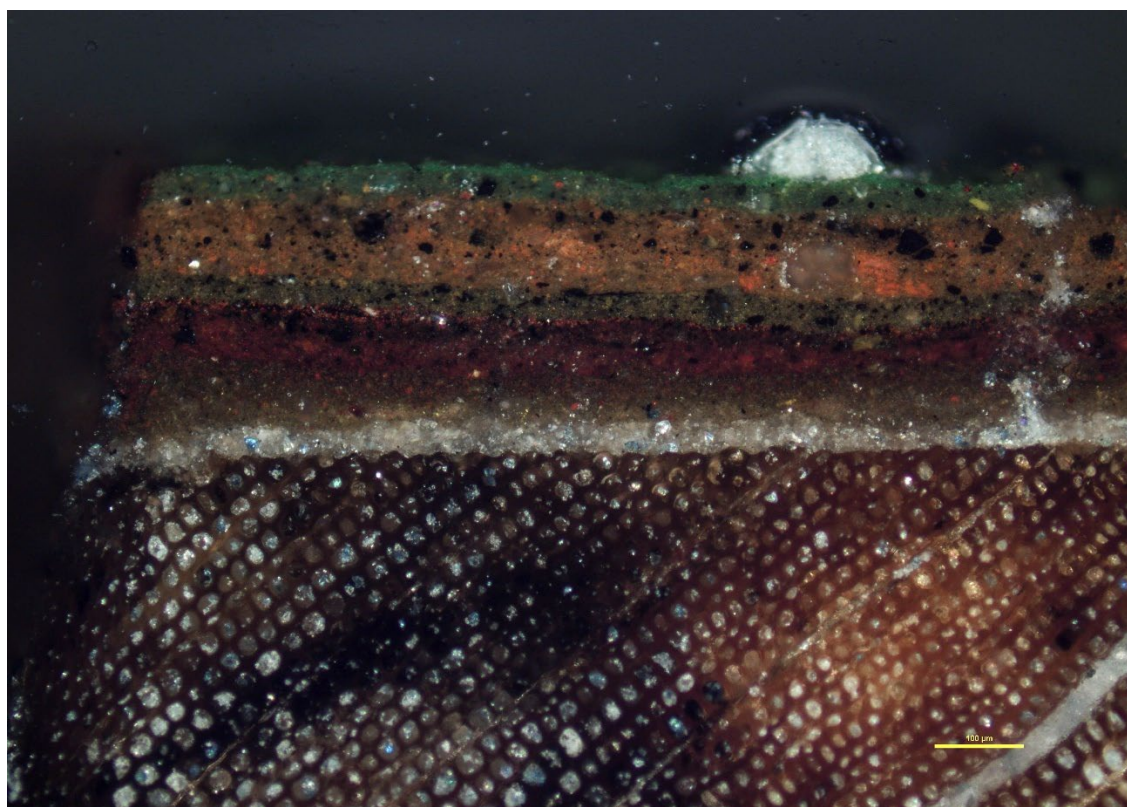

6.5.2 Dørblad

Figur 21 Lagvis avdekning på dørbladet på kjellerdøren. Ingen nyanseforskjeller funnet på dørens speil, avfasinger og ramtrær. Kontrollavdekning på karm viste de samme fargene. Foto: NIKU, 2022.

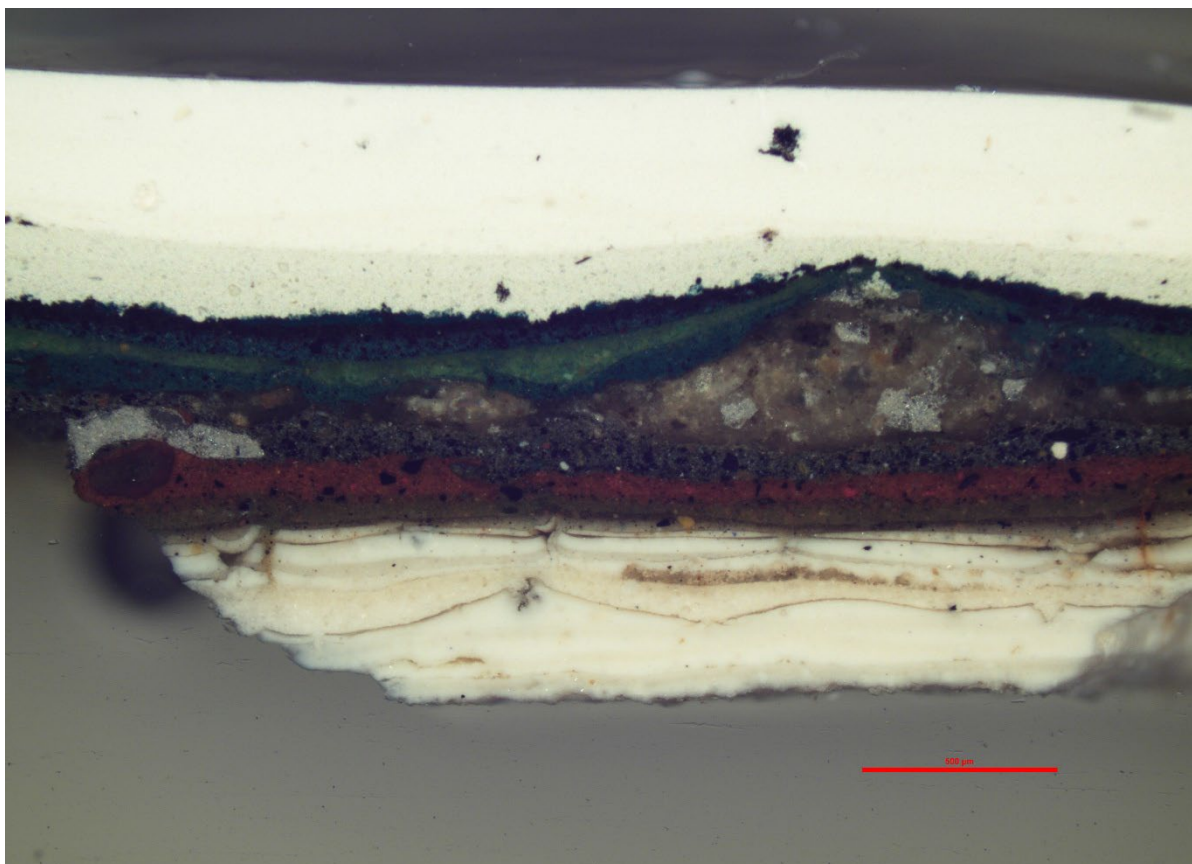
Nr	Lag	Farge	NCS S	Materiale	Merknader
19	L14	Mørk grønn	8010-B90G	-	Blank. Nåværende overflate
18	L13	Grønn	4550-G10Y	-	Blank
17	L12	Grønn	7020-B90G	-	Blank
16		Grønn	4550-G10Y	-	Grunning
15	L11	Rødoker	4550-Y40R	Linolje?	Blank
14		Rødoker	4050-Y30R	Linolje?	Grunning
13	L10	Rødoker	4040-Y30R	Linolje?	Første lag på inngangsdør fra øst
12	L9	Svart	9000-N	Linolje	
11	L8	Mørk grågrønn	8010-B70G	Linolje	
10		Mørk grågrønn	8010-B70G	Linolje	Grunning
9	L7	Mørk grågrønn	8010-B70G	Linolje	
8		Mørk grågrønn	8010-B70G	Linolje	Grunning
7	L6	Mørk grønnblå	6030-B10G	Linolje	
6	L5	Blågrå	5010-B50G	Linolje	
5	L4	Mørk grønn	7020-G10Y	Linolje	
4	L3	Rødbrun	7020-Y50R	Linolje	Blank. Litt for rød kode.
3		Rødbrun	7020-Y50R	Linolje	Grunning.
2	L2	Mørk brun	8005-Y	Linolje	
1	L1	Mørk rødbrun	8005-Y80R	Linolje	Grunningslag under.
0		Lyst		Tre	

Figur 22 Tverrsnitt av de første fem malingslagene på kjellerdørens dørblad. Foto: NIKU, 2022.

6.6 Kjellervindu

Malingslagene på vinduet var i svært dårlig stand, og det var ikke mulig å gjøre en avdekking. Det ble hentet ut materialprøve til tverrsnitt for å kunne sammenlikne med øvrige prøver.

Figur 23 Tverrsnitt av malingslagene på kjellervinduets ramtre. Treet har løsnet fra prøven. Det er flere lyse (hvite) lag i bunnen. Over dette ligger de samme lagene som de første lagene på kjellerdøren (se figur 22). Kjellervinduet kan være gjenbruk fra en annen bygning. Foto: NIKU, 2022.

6.7 Glassveranda eksteriør

6.7.1 Mønet

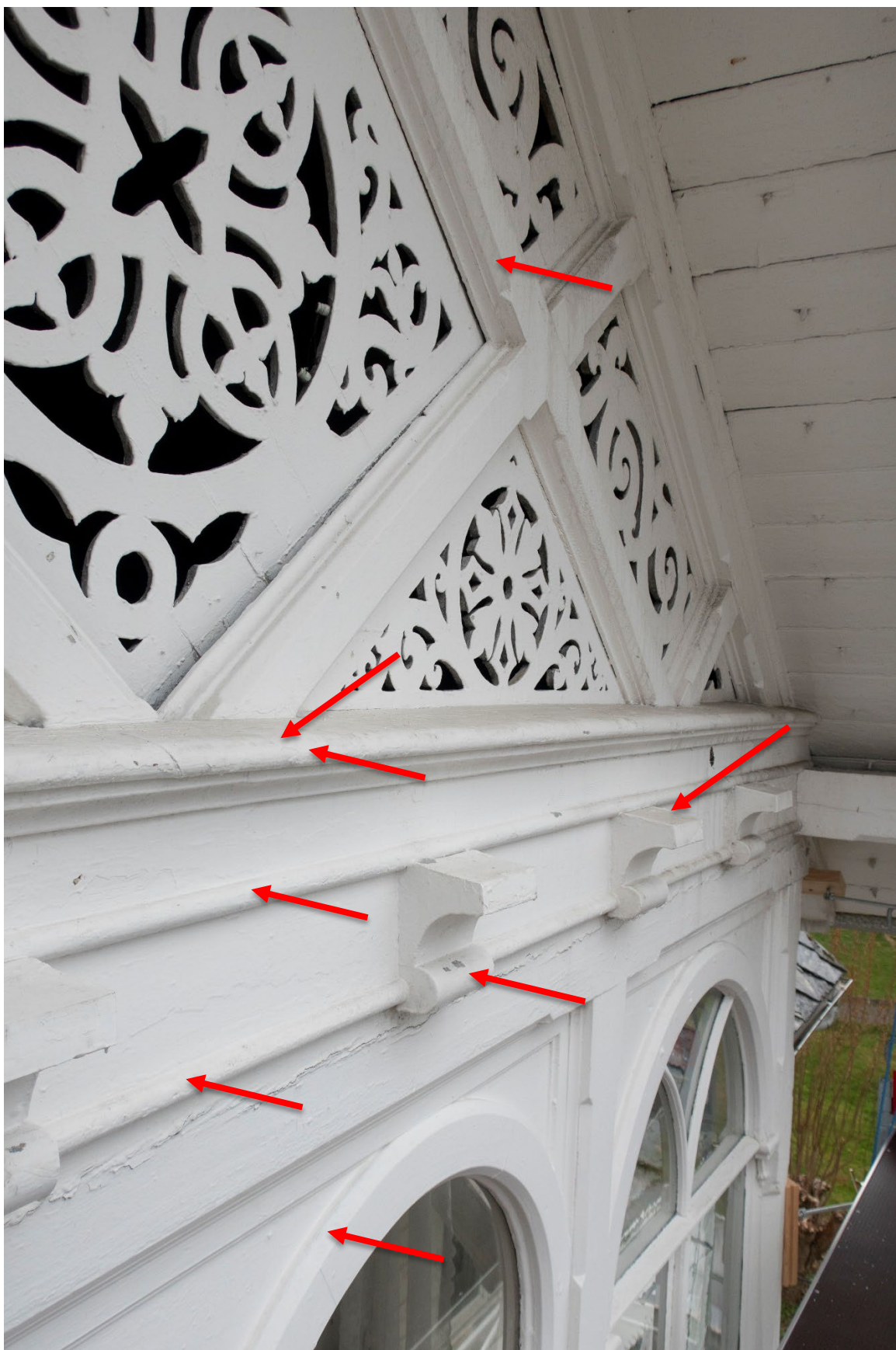
I de to første periodene er det funnet en mørkere nyanse på detaljer i mønet (figur 24 og 25). Den mørke nyansen er malt på avfasing på de skråstilte bjelkene rundt løvsagornamentene, på oversiden av og på den avrundede tverrgående bjelken, på halvstaffprofilen, på halvstaffprofilen mellom konsollene, på oversiden av konsollene og på nedre, avrundede del av konsollene.

Denne fremhevingen er også gjort på vindusgeriktene til de store vinduene i begge etasjer, hvor den mørke nyansen er malt på øvre avfasing og oversiden (se avsnitt 6.7.4).

Fremhevingen er *ikke* funnet på tilsvarende konsoller og avfasinger lenger ned på glassverandaens eksteriør. Det er overraskende, og bør undersøkes ytterligere hvis fargesettingen skal tilbakeføres.

Figur 24 Illustrasjon av hvilke elementer som har vært malt med en mørkere nyanse i de to første periodene. Merk at dette ikke er de opprinnelige fargene. Illustrasjon: NIKU, 2022.

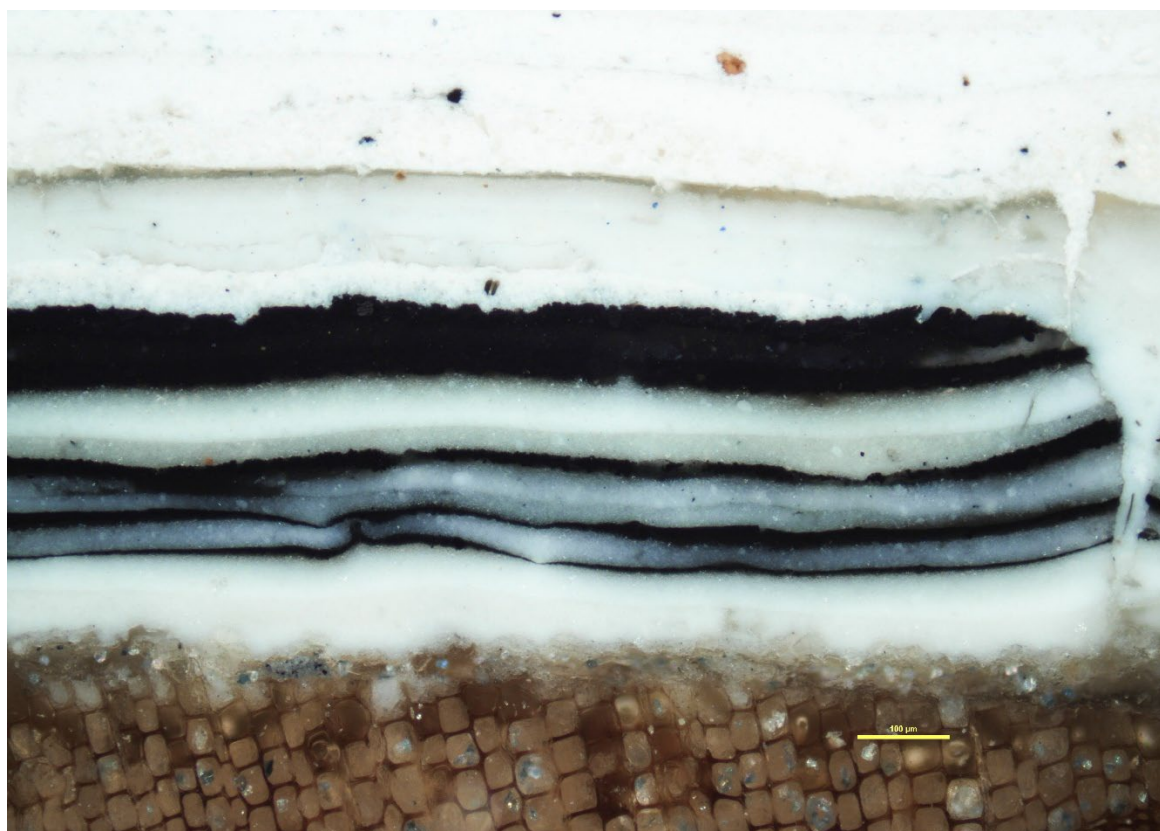
Figur 25 Pilene viser hvilke elementer som har blitt fremhevet med en mørkere nyanse i de to første periodene. Foto: NIKU, 2022.

6.7.2 Felt over vinduene

Figur 26 Lagvis avdekning på felt over vindu i glassverandaen. I de to første lagene er det sort sjablondekor på lys bunn (veggfargen). Dekoren har små forskyvninger i de to lagene, men oppfattes som identisk. Dekoren har vært en illusjonsmaling, og har skullet etterlikne løvsagornamentene i glassverandaens gavl. Foto: NIKU, 2022.

Nr	Lag	Farge	NCS S	Materiale	Merknader
11	L6	Hvit	0300-N	-	Nåværende overflate
10		Hvit	0300-N	-	Grunning
9	L5	Hvit	0300-N	-	
8	L4	Hvit	0500-N	-	
7	L3	Lys grå	1505-R80B	Linolje	
6		Lys grå	1505-R80B	Linolje	Grunning
-	L2	Sort	9000-N		Sjablondekor. Blank.
5		Grå	2002-B	Linolje	Misfarget. Justert kode.
4		Grå	2002-B	Linolje	Grunning.
-	L1	Sort	9000-N		Sjablondekor. Blank.
3		Lys grå	1005-R80B	Linolje	Justert kode.
2		Lys grå	1005-R80B	Linolje	Mager/tørr.
1		Grå	4500-N	Linolje	Grunning
0		Lyst		Tre	

Figur 27 Tverrsnitt av alle malingslag på felt over vindu i glassverandaens 1. etasje. I avdekningen ses to lag med dekor, men det har vært malt opp flere ganger. De mange lagene kan også forklares med at materialprøven er tatt i overgangen mellom sort og hvitt i dekoren. Foto: NIKU, 2022.

6.7.3 Avdekket dekor

Figur 28 Første lag sjablondekor avdekket i ett helt felt. Bildet er snudd på høykant. Foto: NIKU, 2022.

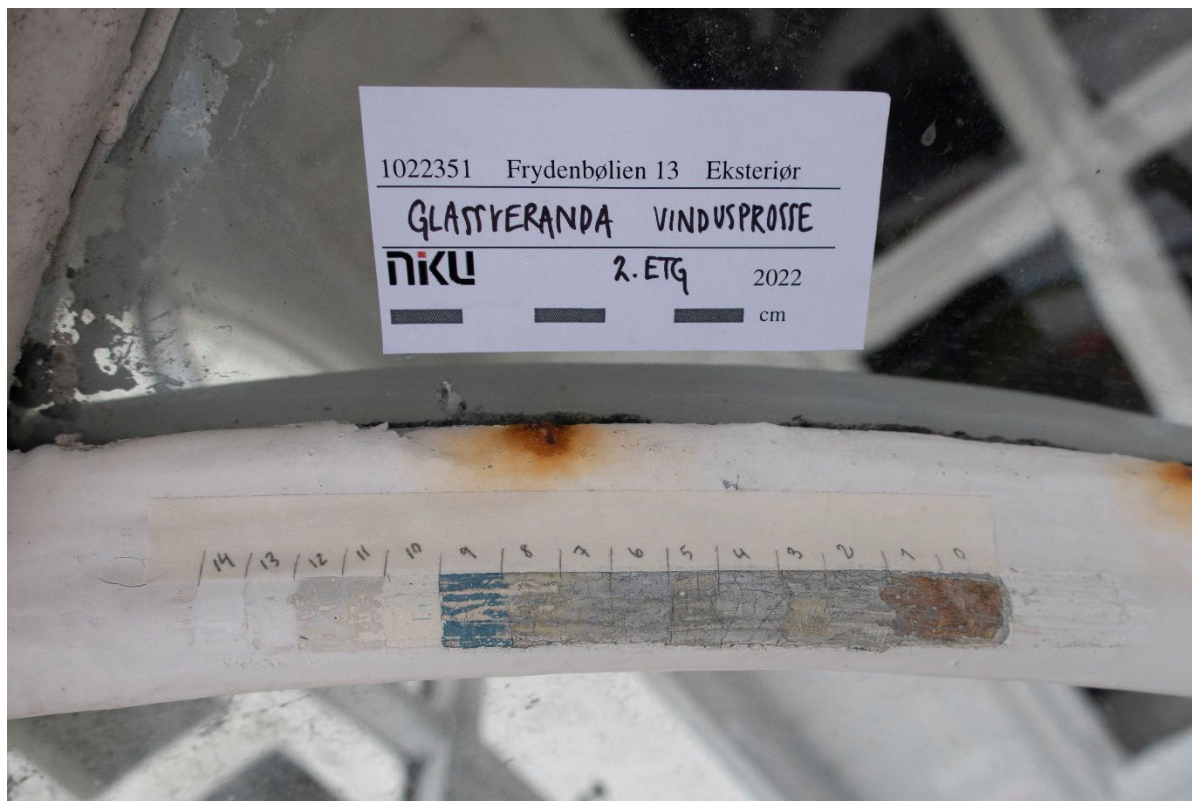
6.7.4 Vindusgerikt

Figur 29 Lagvis avdekning på vindusgerikten i glassverandaen. Avdekningen er i 1. etasje, på vinduet lengst mot øst. På geriktens øvre avfasing og overside er det malt en mørkere fargenyans i de to første periodene. Foto: NIKU, 2022.

Nr	Lag	Farge	NCS S	Materiale	Merknader
11	L6	Hvit	0300-N	-	Nåværende overflate
10		Hvit	0300-N	-	Grunning
9	L5	Svak rosa	0502-R	-	
8	L4	Hvit	0500-N	-	
7	L3	Lys blå	1515-R80B	Linolje	Usikkert om det har vært mørkere avfasing mot veggen på dette laget.
6		Lys grå	1505-R80B	Linolje	Grunning
-	L2	Blågrå	4010-R90B		Mørkere farge på avfasing mot veggen. Justert kode.
5		Grå	2002-B	Linolje	Misfarget. Justert kode.
4		Grå	2002-B	Linolje	Grunning.
-	L1	Blågrå	2010-R80B/ 3010-R80B		Mørkere farge på avfasing mot veggen. Justert kode.
3		Lys grå	1005-R80B	Linolje	Justert kode.
2		Lys grå	1005-R80B	Linolje	Mager/tørr.
1		Grå	4500-N	Linolje	Grunning
0		Lyst		Tre	

6.7.5 Vindussprosser

Figur 30 Lagvis avdekning på vindussprossen i glassverandaen. Avdekkingen er i 1. etasje, på vinduet lengst mot øst (feil markering på lapp). Alle lag tilsvarer fargene på den lyse delen av gerikten, med unntak av det blå laget (nr. 9). Foto: NIKU, 2022.

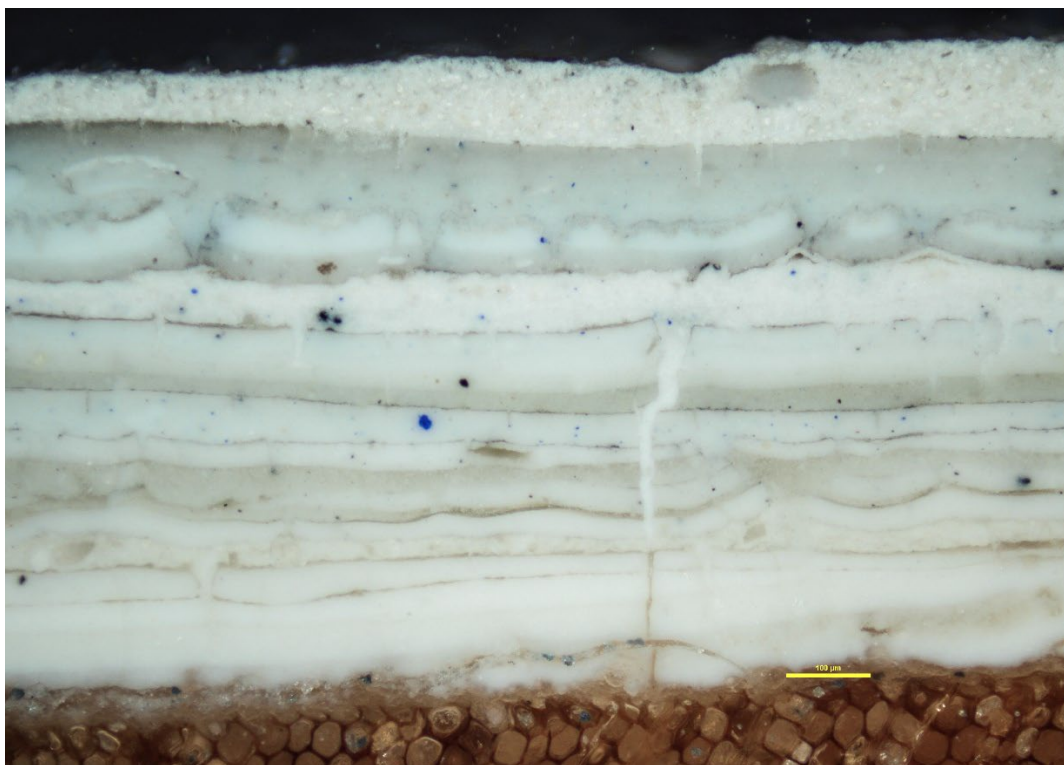
Nr	Lag	Farge	NCS S	Materiale	Merknader
16	L6	Hvit	0300-N	-	Nåværende overflate
13		Hvit	0300-N	-	Grunning
12	L5	Svak rosa	0502-R	-	
11		Grårosa	-	-	Grunning
10	L4	Hvit	0500-N	-	Grunning?
9	L3	Blå	5030-B	-	
8		Hvit	-	-	Usikkert om dette er et lag
7		Lys blå	1515-R80B	Linolje	
6		Lys grå	1505-R80B	Linolje	Grunning
5	L2	Grå	2002-B	Linolje	Misfarget. Justert kode.
4		Grå	2002-B	Linolje	Grunning.
3	L1	Lys grå	1005-R80B	Linolje	Justert kode.
2		Lys grå	1005-R80B	Linolje	Mager/tørr.
1		Grå	4500-N	Linolje	Grunning
0		Lyst		Tre	

6.7.6 Felt under vinduene i 1. etasje

Under vinduene på glassverandaen er det spikret opp slette plater som minner om huntonitt. Platene er vaflede på baksiden og malt på framsiden. En av platene ble fjernet i forbindelse med feltarbeidet, og under fant man opprinnelige felt med utskåret spileverk på slett bunn.

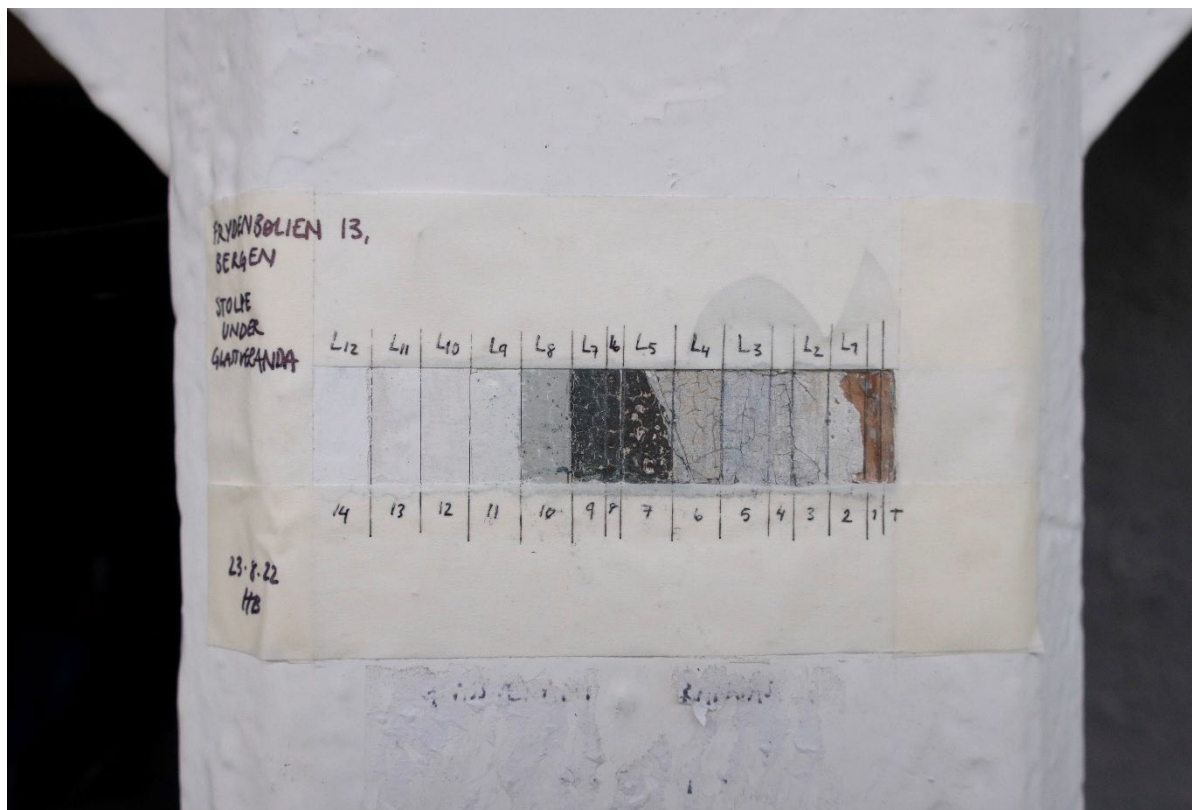

Figur 31 Etter fjerning av plater under vinduene i 1. etasje på glassverandaen. Foto: NIKU, 2022.

Figur 32 Tverrsnitt av alle malingslag på felt under vinduene i 1. etasje på glassverandaen, under huntonittplatene. Her ser man en rekke hvite eller svakt brukkede hvitnyanser. Det antas at disse feltene har hatt samme farge som veggfargen for øvrig. Foto: NIKU, 2022.

6.7.7 Stolper under glassverandaen

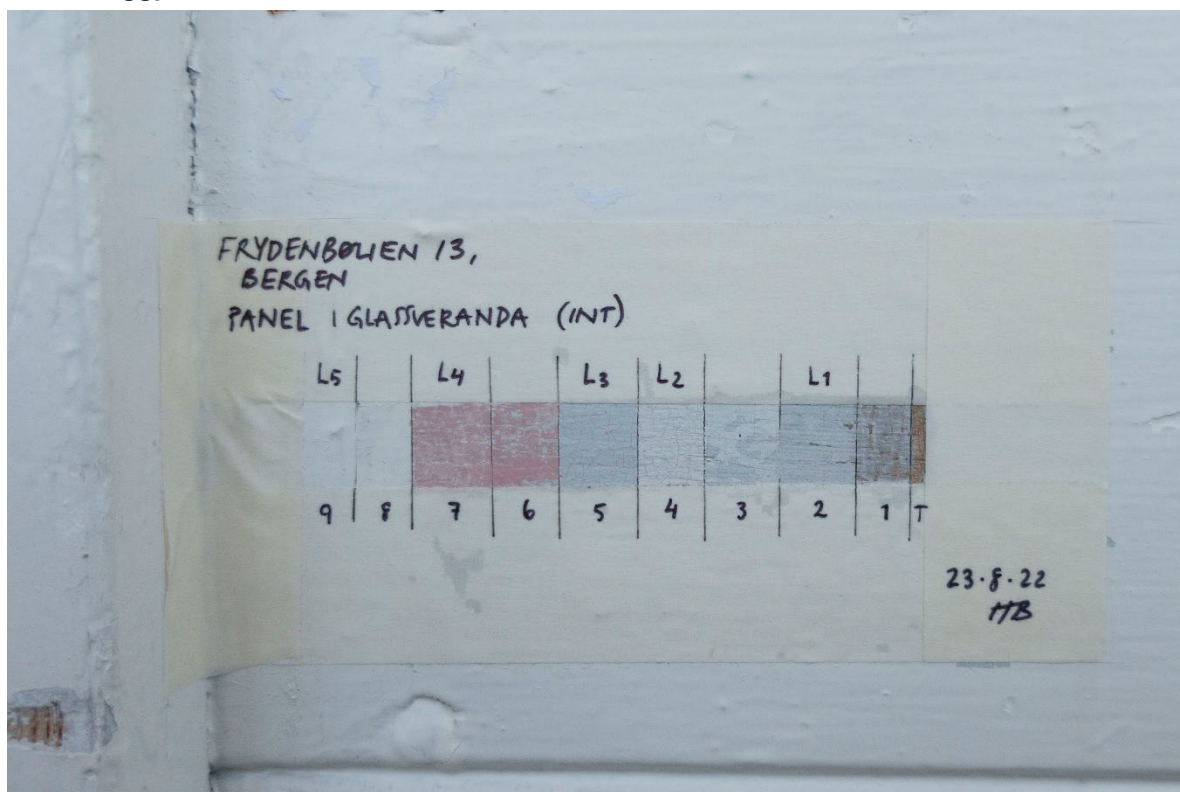

Figur 33 Lagvis avdekking på verandastolpe under glassverandaen. Foto: NIKU, 2022.

Nr	Lag	Farge	NCS S	Materiale	Merknader
14	L12	Hvit	0300-N	-	Nåværende overflate
13	L11	Hvit	0300-N	-	
12	L10	Hvit	0500-N	-	
11	L9	Beige	1002-G50Y	-	Vanskelig å kode
10	L8	Grågrønn	2005-G10Y	-	
9	L7	Mørk grå	-	Linolje	Ikke mulig å kode
8	L6	Mørk grønn	8005-G	Linolje	Ikke mulig å kode
7	L5	Dyp rødbrun	7020-Y70R/ 8010-Y70R	Linolje	Tynn og nedbrutt
6	L4	Beige	2002-Y10R	Linolje	Nedbrutt
5	L3	Lys blå	1515-R80B	Linolje	
4				Linolje	
3	L2	Lys grå	1500-N	Linolje	Misfarget. Trolig samme som L2 på veggpanel.
2	L1	Lys grå	1000-N	Linolje	Trolig samme som L1 på veggpanel.
1		Grå	-	Linolje	Grunning
0		Lyst		Tre	

6.8 Glassveranda interiør

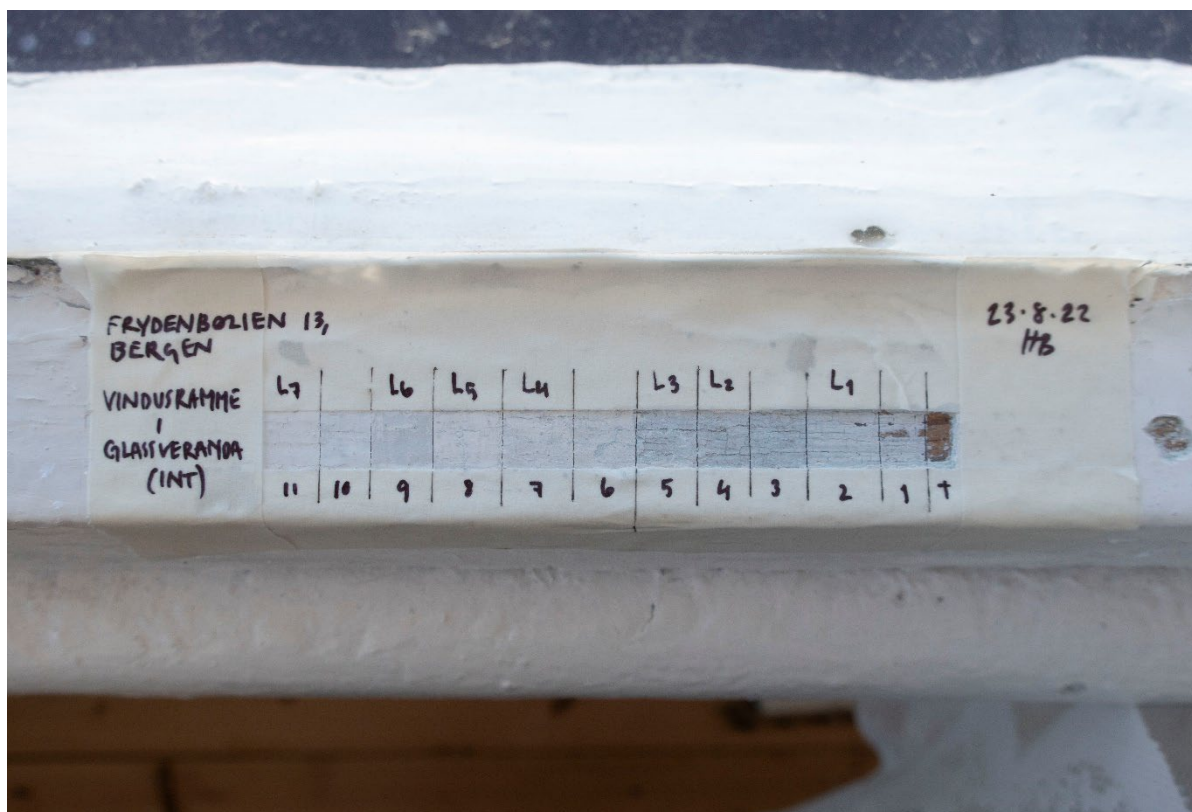
6.8.1 Veggpanel

Figur 34 Lagvis avdekking på veggpanel inne i glassverandaen. Foto: NIKU, 2022.

Nr	Lag	Farge	NCS S	Materiale	Merknader
9	L5	Hvit	0300-N	-	Nåværende overflate
8		Hvit	0300-N	-	
7	L4	Rosa	1515-R	-	Dette laget er bare på panelet, og ikke vinduer og dører på sørveggen.
6		Rosa	1515-R	-	
5	L3	Lys lilla	1010-R70B	Linolje	Ikke helt riktig kode
4	L2	Lys lilla	0804-R70B	Linolje	Kan være misfarget av neste lag.
3			0804-R70B	Linolje	Grunning
2	L1	Lys grå	1505-R70B	Linolje	Trolig samme som L1 på eksteriørets veggpanel.
1		Grå	4500-N	Linolje	Grunning
0		Lyst		Tre	

6.8.2 Vindusramme

Figur 35 Lagvis avdekning på vindusramme i de store vinduene mot nord. Foto: NIKU, 2022.

Nr	Lag	Farge	NCS S	Materiale	Merknader
11	L7	Hvit	0300-N	-	Nåværende overflate
10		Hvit		-	Grunning
9	L6	Lys blå	1502-B	-	Dette laget er ikke på vinduer og dører på sørveggen.
8	L5	Hvit	0300-N	-	
7	L4	Hvit	0300-N	-	
6		Hvit		-	Grunning
5	L3	Lys grå	1505-R80B	Linolje	Krakerert.
4	L2	Grå	2002-B	Linolje	Misfarget. Justert kode.
3		Grå	2002-B	Linolje	Grunning.
2	L1	Lys grå	1005-R80B	Linolje	Mager/tørr. Justert kode.
1		Grå	4500-N	Linolje	Grunning
0		Lyst		Tre	

7 Oppsummering

Takelementer og veggpanel har hatt samme farge i alle perioder, hvit eller lys grå. Dette gjelder også hjørnebordene, profilert etasjeskiller og vannbord.

Vinduene (både gerikt, karm og rammer) har hatt samme farge som resten av bygningen, med unntak av to perioder hvor de har vært lys blå og svakt rosa. Utskjæringene i overgeriktene har frem til nylig vært umalt.

Grunnmuren har opprinnelig vært malt med kalkmaling. Etter dette er den malt mørk i flere perioder, deretter lys og nå grå. Det er ikke funnet fargeforskjeller mellom den slette kvaderpussen på hjørnene og resten av grunnmuren. Den pussede dørgerikten til kjellerdøren har også hatt samme farger som grunnmuren, med lys kalkmaling som første lag. Lagene på både grunnmuren og den pussede gerikten har ikke vært mulig å knytte sikkert til spesifikke perioder. De udaterte lagene er i mørke nyanser.

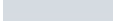

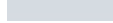
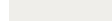
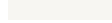
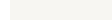

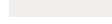

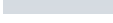
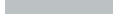
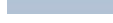
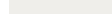

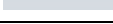

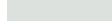

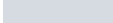
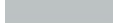
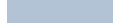
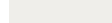

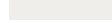
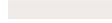

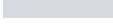

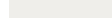
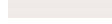
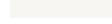

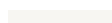
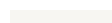
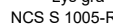
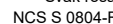
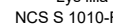

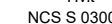

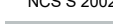

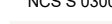
Kjellerdøren har blitt malt flere ganger enn resten av huset. Fargen på døren har derfor variert mens farge på panel og vinduer har vært den samme. Alle lagene har derfor ikke blitt knyttet til spesifikke perioder. De udaterte lagene er i mørke nyanser. Det er ikke funnet fargeforskjeller på dørens ramtre, speil eller avfasing. Den nåværende inngangsdøren på østfasaden er satt inn da dørene ble malt rødoker.

Kjellervinduet har flere lyse (hvite) lag i bunnen. Over dette ligger farger som likner på de første lagene på kjellerdøren. Ved oppmaling bør fargen på vinduet følge grunnmurens.

Glassverandaen har vært malt som veggpanelet i alle perioder. I de to første periodene var det sjablongmalt mønster i sort i feltene over de store vinduene. Dette har vært en illusjon av løvsagornamentikk, tilsvarende den i mønet på glassverandaen.

I de to første periodene er det også malt med en mørkere gråblå på detaljer på glassverandaen. Den mørke nyansen er malt på avfasing på de skråstilte bjelkene rundt løvsagornamentene, på oversiden av og på den avrundede tverrgående bjelken, på halvstaffprofilen, på halvstaffprofilen mellom konsollene, på oversiden av konsollene og på nedre, avrundede del av konsollene. Fremhevingen er *ikke* funnet på tilsvarende konsoller og avfasinger lenger ned på glassverandaens eksteriør. Dette bør undersøkes ytterligere hvis fargesettingen skal tilbakeføres. Den mørke nyansen er også funnet på vindusgeriktene til de store vinduene i begge etasjer, hvor den mørke nyansen er malt på øvre avfasing og oversiden.

8 Periodeskjema

Periode	Periode 1 1880-?	Periode 2	Periode 3 ca. 1950	Periode 4 ca. 1970	Periode 5	Periode 6 2015 - nå
Elementer ↓						
Takelementer	Lys grå NCS S 1005-R80B 	Grå NCS S 2002-B 	Lys grå NCS S 1505-R80B 	Hvit NCS S 0500-N 	Hvit NCS S 0300-N 	Hvit NCS S 0300-N
Veggpanel	Lys grå NCS S 1005-R80B 	Grå NCS S 2002-B 	Lys grå NCS S 1505-R80B 	Hvit NCS S 0500-N 	Hvit NCS S 0300-N 	Hvit NCS S 0300-N
Vinduer Gerikter	Lys grå NCS S 1005-R80B 	Grå NCS S 2002-B 	Lys blå NCS S 1515-R80B 	Hvit NCS S 0500-N 	Svak rosa NCS S 0502-R 	Hvit NCS S 0300-N
Vinduer Rammer	Lys grå NCS S 1005-R80B 	Grå NCS S 2002-B 	Lys blå NCS S 1515-R80B 	Hvit NCS S 0500-N 	Svak rosa NCS S 0502-R 	Hvit NCS S 0300-N
Grunnmur	Hvitkalket	Lagene kan ikke knyttes til perioden. Alle farger mørke nyanser.	Lagene kan ikke knyttes til perioden. Alle farger mørke nyanser.	Lys grønn NCS S 1002-G 	Grønn NCS S 4030-G30Y 	Mørk grå NCS S 5500-N
Kjellerdør Dørblad	Mørk rødbrun NCS S 8005-Y80R 	Lagene kan ikke knyttes til perioden. Alle farger mørke nyanser.	Lagene kan ikke knyttes til perioden. Alle farger mørke nyanser.	Rødoker NCS S 4550-Y40R 	Grønn NCS S 4550-G10Y 	Mørk grønn NCS S 8010-B90G
Kjellerdør Pusset gerikt	Hvitkalket	Lagene kan ikke knyttes til perioden. Alle farger mørke nyanser.	Lagene kan ikke knyttes til perioden. Alle farger mørke nyanser.	Lys grønn NCS S 1002-G 	Grønn NCS S 4030-G30Y 	Mørk grå NCS S 5500-N
Glassveranda (eksteriør)	Lys grå NCS S 1005-R80B 	Grå NCS S 2002-B 	Lys blå NCS S 1515-R80B 	Hvit NCS S 0500-N 	Hvit NCS S 0300-N 	Hvit NCS S 0300-N
Glassveranda (eksteriør) Mørkere detaljer i mønet og på vindusgerikter	Blågrå NCS S 2010- R80B/3010-R80B 	Blågrå NCS S 4010-R90B 	Lys blå NCS S 1515-R80B 	Hvit NCS S 0500-N 	Svak rosa NCS S 0502-R 	Hvit NCS S 0300-N
Glassveranda (eksteriør) Sjablondekor over vinduer	Sort NCS S 9000-N 	Sort NCS S 9000-N 	Overmalt	Overmalt	Overmalt	Overmalt
Glassveranda (eksteriør) Vindussprosser	Lys grå NCS S 1005-R80B 	Grå NCS S 2002-B 	Blå NCS S 5030-B 	Hvit NCS S 0500-N 	Svak rosa NCS S 0502-R 	Hvit NCS S 0300-N
Glassveranda (eksteriør) Huntonittplater	-	-	-	Hvit NCS S 0500-N 	Hvit NCS S 0300-N 	Hvit NCS S 0300-N
Glassveranda (eksteriør) Stolper	Lys grå NCS S 1005-R80B 	Grå NCS S 2002-B 	Lys blå NCS S 1515-R80B 	Hvit NCS S 0500-N 	Hvit NCS S 0300-N 	Hvit NCS S 0300-N
Glassveranda (interiør) Veggpanel	Lys grå NCS S 1005-R80B 	Svak rosa NCS S 0804-R70B 	Lys lilla NCS S 1010-R70B 	Hvit NCS S 0500-N 	Hvit NCS S 0300-N 	Hvit NCS S 0300-N
Glassveranda (interiør) Vindusrammer	Lys grå NCS S 1005-R80B 	Grå NCS S 2002-B 	Lys grå NCS S 1505-R80B 	Hvit NCS S 0300-N 	Lys blå NCS S 1502-B 	Hvit NCS S 0300-N

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Rapport 136/2022

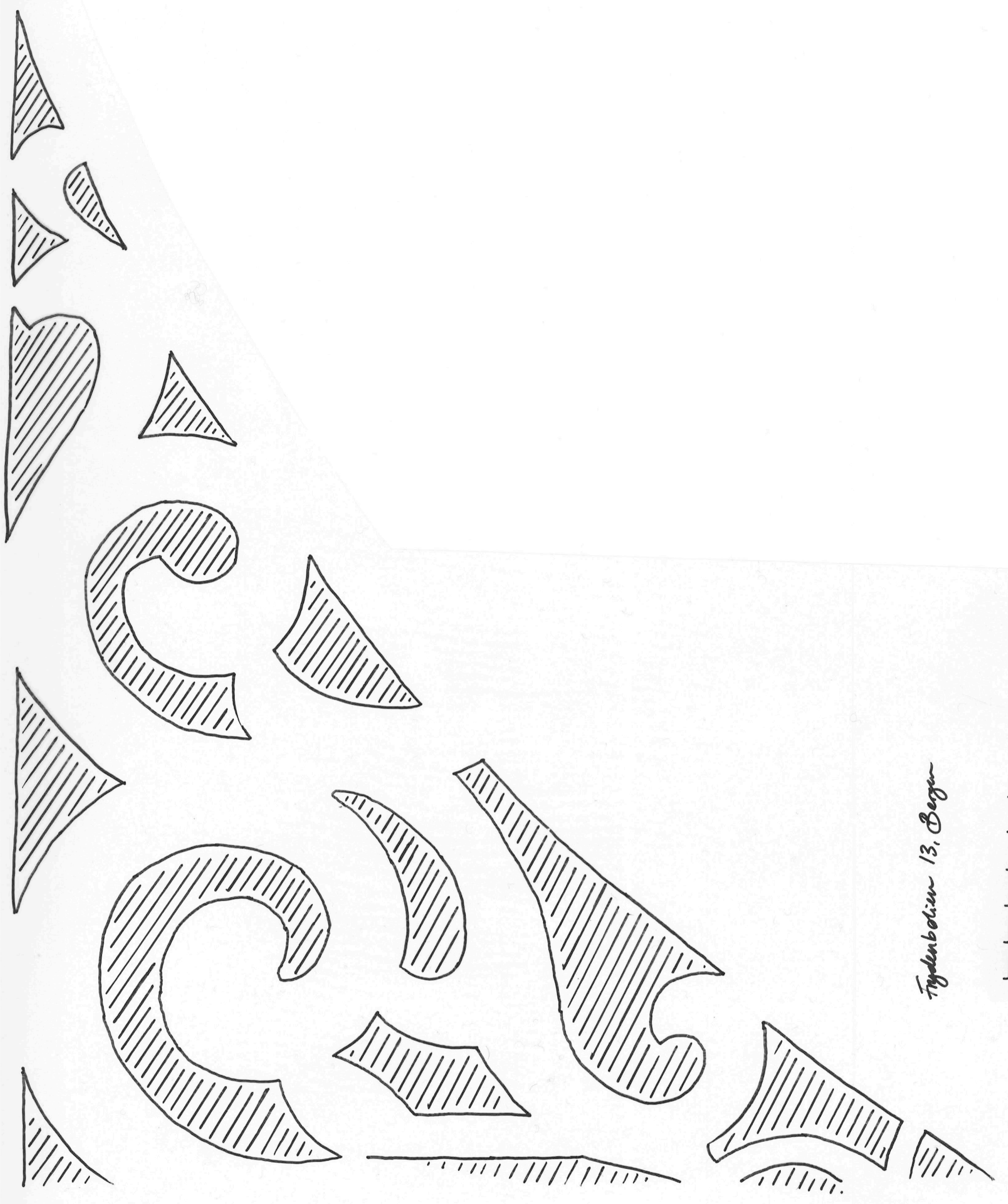
NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736, Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112, Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00

Tydenbolium 13, Bergen

18 2022

INFORMASJONSARK

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og er faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utviklingen av den statlige kultur minne politikken. Riksantikvaren har også ansvar for at den statlige kulturminnepolitikken blir gjennomført og har i denne sammenheng et overordnet faglig ansvar for fylkeskommunenes og Sametingets arbeid med kulturminner, kulturmiljøer og landskap.

3.9.15 Maling av eksteriør på verneverdige bygninger

Eier/byggherre har ansvar for at alle utførende handverkere gjøres kjent med disse retningslinjene.

HOVEDPRINSIPP

Ikke mal der det ikke er nødvendig. Vurdér hvilke vegger som skal males etter en grundig vask. Fasader som ikke er utsatt for vær eller sol trenger sjeldnere oppmaling. En vask av overflaten og flekkmaling kan være tilstrekkelig. Utførende maler skal ha kompetanse på verneverdige bygg.

GRUNNARBEID

- Minst mulig av gammel maling som sitter fast fjernes! Eldre malinglag inneholder mer virkestoffer mot biologisk vekst enn moderne malinger. Disse virkestoffene beskytter mot svertesopp.
- Løs maling fjernes med skrape. Høytrykkspyler, sandblåser eller kjemikalier ødelegger overflaten.
- Er det tidligere brukt alkydoljemaling, fjernes også kun det løse. Linoljemaling vil sitte godt på nedmattet alkydoljemaling.
- Overflaten skal mattes slik at nytt malinglag får feste, enten ved vask eller manuell sliping med sandpapir. Vask etter sliping.
- Overflaten skal vaskes så godt at all tidligere svertesopp og skitt er fjernet.
- Overflaten må være helt tørr før maling, og treverket skal ha fuktinnhold under 15 %.

MALING

- Det skal brukes ren linoljemaling.
- Malingen skal ha inneholde sink og ha dokumentert god effekt mot svertesopp.
- Bart treverk grunnes med linoljemaling etter produsentens anvisninger.
- Malingen skal strykes tynt med pensel.
- Malingen skal tørke godt mellom strøkene.
- Fasaden skal dekkes til med duk for å hindre forurensing i malingen under opptørking.
- Det bør males kun i sommersesongen, når tørken er best.

Informasjonsarket gjelder for bygninger som tradisjonelt er malt med linoljemaling.

Retningslinjer fra Riksantikvaren september 2020.

